

Hovedtrekk ved akkusativ med infinitiv i mellomnorsk

Av Endre Mørck

Undersøkelsen bygger på 3413 mellomnorske diplom med 1114 eksempel på akkusativ med infinitiv. Disse fins etter sanseverb og *láta* 'la' liksom tilsvarende konstruksjon i moderne norsk, men dessuten etter utsagns-, viljes- og tankeverb. Artikkelen behandler kasus på det logiske subjektet for infinitiven, utelatelse av infinitiven *vera* 'være', manglende akkusativledd, bruk av infinitivsmerke, valget mellom refleksivt pronomer og refleksivt suffiks på det overordna verbet når akkusativleddet er identisk med subjektet i den overordna setningen, passiv tolking av slike refleksive verb, plasseringa av objektet for infinitiver etter *láta* og hvordan konstruksjonen akkusativ med infinitiv kan være usammenhengende. Undersøkelsen viser at akkusativ med infinitiv i mellomnorsk i det store og heile nyttes som i norrønt og dermed atskiller seg en del fra moderne norsk.

1 Bakgrunn

Både i norrønt og i moderne norsk kan enkelte verb – som sanseverba *heyra* 'høre' og *sjá* 'se' – knytte til seg en konstruksjon med en infinitiv og et ledd i en oblik kasus som logisk subjekt for infinitiven (1a–b) som innholdsmessig svarer til henholdsvis det finite verbet og et subjekt i nominativ i en nominal leddsetningen (2a–b). (Faglige forkortinger som er nytta i eksempel, er forklart i slutten av artikkelen før litteraturlista.)

- 1 a oc hævir hann **höeyrt** [**fugla**_{Akk} **syngia**_{Inf} sua fagre rodðu. ...].
– *Og han har hørt fugler synge med så fager tone ...* (Str. s. 112)
- b ... þar ... sem ec **sa** [**þec**_{Akk} siðarst a skip **ganga**_{Inf}]. – ... *der ... hvor jeg så deg sist gå om bord på skipet.* (Str. s. 32)

- 2 a En ec hevi **hœyrt** [at. [konongs. svnr]_{S/Nom} er_{FinV} reinlatr maðr. ...] – *Men jeg har hørt at kongssønnen er en moralsk mann ...* (Barl. s. 10)
- b ok **sa** hann [at **hon**_{S/Nom} **var**_{FinV} hin friðasta. ...] – *Og han så at hun var den vakreste ...* (Str. s. 52)

Siden det oblike leddet som fungerer som logisk subjekt for infinitiven, oftest står i akkusativ i norrønt, kaller vi slike konstruksjoner for akkusativ med infinitiv (Faarlund 2004: 151–55). Når det er snakk om moderne norsk, der det bare er pronomen som skiller mellom subjekts- og objektsform, omtales disse konstruksjonene som objektsinfinitiver (Faarlund, Lie og Vannebo 1997: 1006–11). Her skal jeg for enkelthets skyld bruke betegnelsen akkusativ med infinitiv uansett hvilket språksteg det er snakk om, og stort sett omtale det logiske subjektet for infinitiven som akkusativleddet.

I norrønt finner vi akkusativ med infinitiv etter flere verb enn i moderne norsk, bl.a. etter utsagnsverba *segja* og *kveða*, begge ‘si’ (3a–b) og etter meningsverba *hyggja* og *átla*, begge ‘meine’ o.l. (3c–d). (Akkusativleddet har ei feilaktig nominativform i (3b), men andre håndskrift har korrekt form *guð*, jf. merknad i tekstutgaven.)

- 3 a En raðgíofum hans oc vinum mislikaðe þat miok oc **sagðo** [**þat**_{Akk} **vera**_{Inf} mykit urað]. – *Men rådgiverne og vennene hans mislikte det svært og sa at det var et svært dårlig tiltak.* (Str. s. 74)
- b En af þui at þu **kuedr** [**guðr**_{Akk}. sva miskunnsaman **vera**_{Inf}]. þa ... – *Men fordi du sier at Gud er så barmhjertig, så ...* (Barl. s. 33)
- c En þu hyggr [**þat**_{Akk} lios **vera**_{Inf} er myrkr er]. – *Men du meiner at det er lys som er mørke.* (Barl. s. 113)
- d ... þui at hann ætlaðe [**þetta**_{Akk}. **vera**_{Inf} sina hína mesta vsømd]. – *... fordi han meinte at dette var den største skam.* (Barl. s. 142)

Mens akkusativleddet i akkusativ med infinitiv etter sanseverb kan sies å få semantisk rolle fra det overordna verbet og dermed få kasus som objekt for det, kan ikke akkusativleddet i akkusativ med infinitiv etter bl.a. utsagns- og meningsverb få slik rolle fra det overordna verbet, og i disse tilfellene snakker en derfor om “exceptional case marking” av

akkusativleddet (jf. Faarlund 2004: 151–52; Thráinsson 2007: 436–37).

Når akkusativleddet er koreferent med subjektet i den overordna setningen, kunne det i norrønt brukes reflektivt pronomeren som akkusativledd (4a). I slike tilfeller er det likevel mer vanlig at akkusativleddet erstattes av et reflektivt suffiks på verbet i den overordna setningen (4b).

- 4 a ... þui at **hon**_i kændi [**sec**_{Akk/Refl/i} miok ast **kænna**_{Inf} af honum] – ... *fordi hun kjente at hun kjente mye kjærlighet fra ham.* (Str. s. 26)
- b **allir**_i ... kvaðoz_{Refl/i} [t_i alldre fyrr **hafa**_{Inf} iamfriðar seet]. – *Alle ... sa at de aldri før hadde sett noen like vakre.* (Str. s. 222)

I moderne norsk er slike konstruksjoner med reflektivforma verb omtolka til setninger der suffikset på det overordna finitte verbet har passiv funksjon og akkusativleddet er gjort til subjekt for dette passive verbet. Slike refleksive verbformer med passiv funksjon kan en også en sjelden gang støte på allerede i norrønt:

- 5 a ... at millem samfleyttra tára. ... heyrez_{Pass} **hann**_{S/i} mæirr [t_i orðen sundr **slita**_{Inf} oc halfsogð vpp **gæva**_{Inf}]. en ... – ... *at mellom tårer som kommer uten stans, ... høres han mer ødelegge orda og uttale dem halvsagt enn ...* (Thom. s. 76–77)
- b ... bækr þær sem [**fyrnefndr Augustus**]_{S/i} segiz_{Pass} [t_i margfallda orskurði af þeim út **hafa**_{Inf} gefit ...] – ... *de bøkene som førnevnte Augustus sies å ha gitt mange dommer fra ...* (Stjórn s. 8)

Som det framgår av oversettelsen av den siste av disse setningene, kommer det til dels inn et infinitivsmærke til infinitiven i løpet av overgangen fra norrønt til moderne norsk.

I akkusativ med infinitiv kan infinitiven *vera* ‘være’ være utelatt, men på dette punktet er det ikke alltid så klart skille mellom norrønt og moderne norsk, sml. (6a–b). (Passiv dannes oftest med *vera* som hjelpeverb i norrønt: *vera sagt* ‘bli sagt’ (Nygaard 1905: 174–79).)

- 6 a ok hafðe hann høyrt áðr [**mart**_{Akk} ____{Inf} sagt fra hans dyrðar vercum]. – *Og han hadde før hørt mye sagt om hans storverk.* (Hom. s. 117)

- b oc sialfr_i sagðezc_{Refl/i} hann_i [t_i —_{Inf} dauðvenn]. – *Og sjøl sa han at han var dødssjuk.* (Str. s. 120)

En klar forskjell mellom norrønt og moderne norsk er derimot at akkusativleddet i akkusativ med infinitiv liksom andre nominale ledd lettere kunne utelates i norrønt, jf. det utelatte ubestemte akkusativleddet i dette eksemplet:

- 7 On þæirrar algörfi sannar Pall postole. [Ecci —_{Akk} mega guði **lica**_{Inf}]. – *Uten denne fullkommenheten slår apostelen Paulus fast at en ikke kan behage Gud.* (Hom. s. 2)

Akkusativ med infinitiv i norrønt skiller seg også fra tilsvarende konstruksjon i moderne norsk når det gjelder leddstilling (på liknende måte som finite setninger gjør), og vi skal ta med noen eksempel på dette. For det første kunne akkusativleddet komme etter infinitiven (8a). Videre kunne infinitiven som hjelpeverb stå bak hovedverbet (8b). Det fantes også OV-leddstilling med ei nominal (8b) eller adverbial (8c) verbutylling plassert framfor det finite verbet den står til. Til slutt kan vi ta med at verbutyllinger kunne bli satt framfor akkusativleddet (8c).

- 8 a En hann svaraðe honum engv. oc let [**standa**_{Inf} **piparenn**_{Akk}]. – *Men han svarte ham ikke noe og lot pepperen stå.* (Str. s. 126)
- b ok sagðe han [sik_{Akk} [ne þa all dri æn]_{Sadv} [**nokkora tiund**]_{DO} **gort**_{Hovedv} **hafa**_{Inf}], – *Og han sa at han ikke da og aldri hadde gjort noen tiende.* (DN I 122 1309)
- c oc þvi næst sa þeir [[**or þvi skipi**]_{Vadv} [mann æinn]_{Akk} [**firir borð**]_{Vadv} **laupa**_{Inf} ...] – *Og deretter så de en mann hoppe over bord fra det skipet ...* (Kgs. s. 26)

På bakgrunn av disse forskjellene mellom norrønt og moderne norsk er det grunn til å se nærmere på akkusativ med infinitiv i den mellomnorske perioden, som følger etter norrøn tid. Vi skal i denne artikkelen ta for oss omfanget av bruken av akkusativ med infinitiv i mellomnorsk og desuten ulike formelle forhold ved konstruksjonen. En beskrivelse av

strukturen til akkusativ med infinitiv og ord- og leddstillinga i denne konstruksjonen blir gitt i Mørck (under utgivelse a).

2 Kildematerialet

Materialet for denne undersøkelsen er henta fra de fem første binda av *Diplomatarium Norvegicum*, som er de binda som inneholder flest aktuelle diplom (dvs. færrest avskrifter og tekster på fremmede språk). I søket etter akkusativ med infinitiv har jeg her gått gjennom alle diplom fra perioden 1350–1525 som er skrevet i Norge på et skandinavisk språk og trykt etter originalen. Dette er til sammen 3413 diplom med 61 659 linjer tekst (telt etter den trykte utgaven), noe som tilsvare ca. 1540 fulle sider. Se liste over diplom i Mørck (1980: 160–61).

Tabell 1 og 2 viser hvordan materialet som er nytta, fordeler seg på ulike deler av den mellomnorske perioden og på forskjellige teksttyper. Etter utstederne er diploma inndelt i kongebrev (fra konge, dronning og prins), brev fra høyere geistlige (erkebisp, bisp, abbed og abbedisse), brev fra lågere geistlige (andre geistlige), brev fra høyere embetsmenn (riksråd, drottsete, fehirde, sysselmann, høvedsmann, kansler, visekansler og adelig som ikke har embete), brev fra lågere embetsmenn (fogd, underfogd, lensmann og ombudsmann), lagmannsbrev, borgerbrev (fra borgermester, rådmann, borger og oldermann) og bondebrev (utenom de andre gruppene). Når det er flere utstedere, er diplom et klassifisert etter den første av dem.

	1350 -74	1375 -99	1400 -24	1425 -49	1450 -74	1475 -99	1500 -24	Sum	%
Konger	29	33	1	9	11	9	20	112	3,3
Høyere geistlige	13	40	27	40	24	37	32	213	6,2
Lågere geistlige	100	168	137	119	62	84	36	706	20,7
Høyere embetsmenn	8	20	22	20	35	20	15	140	4,1
Lågere embetsmenn	12	18	24	18	15	7	9	103	3,0
Lagmenn	35	50	43	35	24	27	15	228	6,7
Borgere	2	9	17	24	8	18	6	84	2,5
Bønder	295	329	336	280	241	221	124	1826	53,5
Sum	494	667	607	545	420	423	257	3413	100,0
%	14,5	19,5	17,8	16,0	12,3	12,4	7,5	100	

Tabell 1. Antall diplom i kildematerialet fordelt på periode og teksttype

	1350 -74	1375 -99	1400 -24	1425 -49	1450 -74	1475 -99	1500 -24	Sum	%
Konger	588	729	20	201	237	251	249	2283	3,7
Høgere geistlige	262	967	605	1039	428	977	635	4913	8,0
Lågere geistlige	1556	2994	2437	2397	1161	1437	693	12675	20,6
Høgere embetsmenn	139	365	380	584	695	401	347	2911	4,7
Lågere embetsmenn	235	356	495	426	271	251	249	2283	3,7
Lagmenn	604	962	829	691	548	561	356	4551	7,4
Borgere	17	135	299	397	154	327	111	1440	2,3
Bønder	4523	5128	5470	5254	3978	3901	2146	30400	49,3
Sum	7924	11636	10535	10989	7472	8032	5071	61659	99,7
%	12,9	18,9	17,1	17,8	12,1	13,0	8,2	100,0	

Tabell 2. Antall linjer i kildematerialet fordelt på periode og teksttype

3 Verb med akkusativ med infinitiv

I moderne norsk nyttes som sagt en konstruksjon tilsvarende akkusativ med infinitiv etter sanseverb, og ifølge Faarlund, Lie og Vannebo (1997: 1007–10) er det først og fremst snakk om *føle, høre, kjenne, se, skimte*, men i tillegg til sanseverba kommer *be* og *la*. Norsk ser dermed ut til å være mer restriktivt med å tillate denne konstruksjonen enn andre nordiske språk.

Både dansk, svensk og islandsk har konstruksjoner tilsvarende akkusativ med infinitiv etter sanseverb og etter henholdsvis *lade, låta* og *låta* 'la', og i dansk gjelder det også etter *bede*. Dessuten regner en i dansk med en slik konstruksjon etter kognitive verb, "som betegner kognitive prosesser uten at være egentlige sanseverber" (*opleve, huske, frygte, tenke sig* o.a.), i svensk etter verb som uttrykker "påstående" (f.eks. *erkänna, medge, säga*) eller "åsikt" (f.eks. *anta, tro, veta*), men her med en del begrensinger, bl.a. ved mange verb bare med reflektivt akkusativledd, og i islandsk etter "verbs of saying and believing" (som *segja* 'si', *telja* 'tru', *álita* 'anta'). (Se Hansen og Heltoft (2011: 1420–23) om dansk, Teleman, Hellberg og Andersson (1999: 575–80) om svensk og Thráinsson (2007: 414–15, 436–37) om islandsk.)

I beskrivelser av norrønt finner vi litt ulike oversikter over hva slags verb som kan nyttes med akkusativ med infinitiv, men det er klart flere enn i moderne norsk.

Nygaard (1905: 231–32; se også Nygaard 1896: 167–68; 1917: 35–36) sier at akkusativ med infinitiv settes etter verb som betyr:

HOVEDTREKK VED AKKUSATIV MED INFINITIV I MELLOMNORSK

- “sansning og iagttagelse”, i folkelig stil etter *heyra* ‘høre’, *sjá* ‘se’, stundom *vita* ‘vite’, men i poesi og lærd stil oftere og etter flere verb (eksempel med *finna* ‘finne’, *kenna* ‘kjenne’, *líta* ‘se’)
- “mening”, i folkelig stil etter *hyggja*, *átla*, begge ‘meine, tenke’, stundom *geta* ‘meine, tru’, i lærd stil oftere og etter flere verb (eksempel med *fagna* ‘glede seg over’, *ífa* ‘tvile’, *trúa* ‘tru’)
- “udsagn”, i folkelig stil *kalla*, *kveða*, *láta*, *segja*, *telja*, alle ‘si’, i lærd stil etter flere verb (eksempel med *heita* ‘love’, *játa* ‘si ja til’, *sanna* ‘stadfeste’, *sýna* ‘vise’)
- “vilje, ønske”, såleis (særlig i poesi) *vilja* ‘ville’, *biðja* ‘be’

Kristoffersen (1996: 128) regner også med fire grupper av verb med akkusativ med infinitiv, men med litt annen inndeling og naturlig nok med færre verb representert i sitt avgrensa materiale:

- “Perception verbs” som *heyra* ‘høre’, *sjá* ‘se’
- “Verbs of believing”, bl.a. *hyggja*, *átla*, begge ‘meine, tenke’
- “Five verbs of saying”: *kalla*, *kveða*, *láta*, *segja*, *telja*, alle ‘si’
- Verbet *láta* ‘la’

Faarlund (2004: 151–152) regner på samme måte med fire grupper av verb, men igjen med litt annen klassifikasjon:

- “Sensory verbs” (eksempel med *heyra* ‘høre’, *sjá* ‘se’)
- Verbet *biðja* ‘be’
- “Verbs meaning ‘say’, ‘believe’, ‘know’, and the like” (eksempel med *segja*, *kalla*, begge ‘si’, *kenna* ‘kjenne, skjønnne’)
- Verbet *láta* ‘la’

Ifølge Boye (2002: 48–50) fantes akkusativ med infinitiv etter sanse-, menings- og ytringsverb (med *bede* og *lade* inkludert i den siste gruppa) i gammeldansk (ca. 1100–1500), men trulig ikke lenger etter viljesverb. Grimberg (1905) har ikke oppsummert sine resultat på samme måte, men de verba med akkusativ med infinitiv som han har funnet i eldre fornsvensk (1225–1375), inkluderer representanter for alle de gruppene som Nygaard regner med for norrønt (jf. ovafor).

De mellomnorske verba som jeg har funnet med akkusativ med infinitiv, har jeg klassifisert som sanseverb, utsagnsverb, viljesverb og tankeverb, pluss *láta* 'la' som en egen type.

3.1 Sanseverb

I gruppa med sanseverb har vi først og fremst *heyra* 'høre' (9a) (154 setninger, inkludert setninger med kombinasjonene *sja + heyra* 'se + høre', *lesa + sjá + heyra* 'lese + se + høre', *sjá + lesa + heyra* 'se + lese + høre' og *vita + heyra* 'vite + høre') og *sjá* 'se' (9b) (11 setninger, inkludert kombinasjonene *finna + sjá* 'finne + se' og *heyra + sjá* 'høre + se'). Dette er klare fysiske sanseverb som fortsatt nyttes med akkusativ med infinitiv. Til sanseverba har jeg dessuten regna *finna* 'finne' (9c) (3 setninger) og *spyrja* 'spørre, få vite' (9d) (1 setning med kombinasjonen *heyra + spyrja* 'høre + få vite'). Disse kan sies å være sanseverb på et noe mer abstrakt plan, men nyttes ikke lenger med akkusativ med infinitiv.

- 9 a ... at wer hafw^m h^ør^t [[hina elstha men]_{Akk} seghia_{Inf} at then mannen ... lofuade ...], – ... at vi har h^ør^t de eldste menn si at den mannen lofte ... (DN II 845 1462)
- b oc sagho ther [[grind oc gard]_{Akk} stande_{Inf}] – Og (vi) så der grind og gjerde stå. (DN III 952 1485)
- c nw effther ty ath wij fwⁿne [thet_{Akk} wara_{Inf} nythsamlegiith oc for^{de} prestbeoledh tiill forbætryng], – Men fordi vi fant at det var gagnlig og til forbedring for førnevnte prestegard, ... (DN II 1022 1504)
- d ok haffwer iæk aldre h^ørth eller sp^orth [dhet_{Akk} wara_{Inf} omakath eller po taladh aff nogon ...] – Og jeg har aldri h^ør^t eller fått vite at det blei uroa eller påtalt av noen ... (DN I 1048 1516)

3.2 Utsagnsverb

Utsagnsverb med akkusativ med infinitiv er for det første *dóma* 'dømme, si hva en meiner' (10a) (11 setninger), *játta* 'vedgå' (10b) (1 setning), *kalla* 'si' (10c) (5 setninger), *kanna* 'vedgå' (10d) (1 setning), *kunngera* 'kunnføre' (10e) (1 setning), *kveða* 'si' (10f) (6 setninger, inkludert en setning med kombinasjonen *svara + kveða* 'svare + si'), *láta* 'si' (10g) (25 setninger), *lofa* 'love' (10h) (2 setninger), *segja* 'si' (10i) (169 setninger, inkludert kombinasjonen *svara + segja* 'svare + si'), *svara* 'svare' (10j) (4 setninger), *tilstá* 'tilstå' (10k) (1 setning med kombinasjonen *kennast +*

tilstá ‘gjøre kjent + tilstå’), *vátta* ‘stadfeste’ (10l) (2 setninger) og *vitna* ‘vitne’ (10m) (1 setning).

- 10 a ... þa **dømdom** meer [[**fyrnæmpt kaup**]_{Akk} **væra**_{Inf} gilt. ...] – ... *så dømte vi at førnevnte kjøp var gyldig ...* (DN I 586 1403)
- b þui **iattade** han [[**þet mærker bool**]_{Akk} frialst ok hæimholt herra biskupen **væra**_{Inf} ...] – *Derfor vedgikk han at det markebolet var fritt og hjemla for herre biskopen ...* (DN IV 603 1392)
- c ... vm arf then ... som the **kalledhe** [**segh**_{Akk} a badhe halfue til **wara**_{Inf} komne] – ... *om den arven ... som de sa at de på begge sider hadde kommet til.* (DN III 784 1444)
- d ... Alf Amundsson; ... sem han **kannadhe** [___{Akk}/i sin erfuingia **wera**_{Inf}], ... – ... *Alv Amundsson ... som han vedgikk var hans arving, ...* (DN V 593 1430)
- e ... **kungørande** ... [**os**_{Akk} **haua**_{Inf} saalt ok aflatit ... Erike Østensoni wart gotz ...] – ... *kunngjørende ... at vi har solgt og avgitt ... til Eirik Øysteinsson vårt gods ...* (DN V 538 1420)
- f ... ængh sinæ sæm han **kuez**_{Refl}/i [t; **æigha**_{Inf} j arfdæild øftir ... sira Halluard Arnaldzson ...]. – ... *enga si, som han sier at han eier som arvedel etter ... sira Hallvard Arnaldsson ...* (DN II 446 1376)
- g ... j tiaru eder adru þui sem kirkiunne vmbodz men **lata** [**sik**_{Akk} med **nøghia**_{Inf}] – ... *i tjære eller annet som kirkens ombudsmenn sier at de er tilfredse med.* (DN IV 535 1386)
- h oc **lofwadhe** [**sek**_{Akk} **scula**_{Inf} sta for fulle vmbodzmen ...] – *Og (de) lovte at de skulle stå som fulle ombudsmenn ...* (DN III 951 1485)
- i en Gyrid **saghdi** [[**sira Eymund**]_{Akk} **hafua**_{Inf} gefuit sik þessa jorð ...]. – *Men Gyrid sa at sira Øymund hadde gitt henne denne jorda ...* (DN IV 429 1362)
- j en Þorder **suarade** [**sik**_{Akk} landskyld af loket **hafua**_{Inf} odrum prestum ...] – *Men Tord svarte at han hadde betalt landskyld av (det) til andre prester ...* (DN III 377 1372)
- k Vii ... kenndes oc **tiil staa** [**oss**_{Akk} soelt **haffua**_{Inf} ... Pall Tolffson ... war jord], – *Vi ... gjorde kjent og tilstår at vi har solgt ... Pål Tolvsen ... vår jord.* (DN II 1059 1519)
- l Nu af þi ad prof Aso **vattadhe** [**hana**_{Akk} ___{Inf} skilgetna ok af

skilgetna komna] ... – *Men fordi Áses prov stadfesta at hun var ektefødt og var kommet fra ektefødte, ...* (DN V 419 1402)

- m ... at **þet**_{Akk/i} **vithnu** mit firi gudhi [t_i ____{Inf} sannaste at þauu varo sysskin ...] – ... *at vi vitner for Gud at det er sannest at de var søsken ...* (DN IV 573 1389)

Blant utsagnsverba har vi for det andre *kenna(st)*, *bekenna(st)* og *viðrkenna(st)*. I ordbøkene står disse oppført med litt ulike betydninger, men grunnbetydningen som de kan sies å ha når de brukes med akkusativ med infinitiv, er ‘gjøre kjent’ både uten og med refleksivt suffiks.

Den ikke-refleksive forma *kenna* fins en sjelden gang med en nominal leddsetning (11a). Som et alternativ til en slik nominal leddsetning finner vi akkusativ med infinitiv med refleksivt akkusativledd og utelatt *vera* (11b) (1 setning). Langt oftere finner vi *kenna* med refleksivt suffiks i stedet for et akkusativledd sammen med en infinitiv (11c) (123 setninger).

- 11 a ... at Tore ... oc Gwnild **kende** [at **thaw**_{S/Nom} **hafde**_{FinV} selth Reidare i mamatha leigo ...] – ... *at Tore ... og Gunnhild gjorde kjent at de hadde solgt Reidar 1 månedsmat leie ...* (DN VI 603 1487)
- b ... at han ... **kendi** [**sik**_{Akk} ekki ____{Inf} mann til aftir at leösa ...] – ... *at han ... gjorde kjent at han sjøl ikke var mann til å innløse igjen ...* (DN II 513 1389)
- c ... at hon **kendizst**_{Refl} [**hafua**_{Inf} sælt fyrnemdom Eiuinde. sex aura booll ...]. – ... *at hun gjorde kjent at hun sjøl hadde solgt førnevnte Eivind seks øresbol ...* (DN I 421 1373)

Den refleksive forma *kennast* er svært vanlig med en nominal leddsetning (12a). Som et alternativ til en slik nominal leddsetning finner vi ganske ofte et refleksivt akkusativledd og en infinitiv (12b) (69 setninger). I disse tilfellene har vi altså med denne analysen *kennast* som et deponent verb med samme betydning som *kenna* med enten leddsetning eller akkusativ med infinitiv.

- 12 a Jtem **kendes** han ... [at **han**_{S/Nom} **hafde**_{FinV} þa opboreth ... första peningh oc sidharsta ...] – *Likeledes gjorde han kjent ... at han hadde da mottatt ... første penning og siste ...* (DN III 759 1440)

- b ... firir xij mærker peninga. sem Ormer optnemder **kendizst** [**sik**_{Akk} skyldughan **vera**_{Inf} ...] – ... for 12 mark þenger som førnevnte Orm gjorde kjent at han sjøl var skyldig ... (DN III 561 1402)

Verbet *bekenna* nyttes liksom *kenna* med uttrykt akkusativledd og utelatt *vera* (13a) (1 setning) og med refleksivt suffiks sammen med en infinitiv (13b) (2 setninger). Videre kan *bekennast* brukes liksom *kennast* som et deponent verb med akkusativ med infinitiv (13c) (1 setning).

- 13 a ... ffør hwilka jardh ... jeg **bekenner** [**mik**_{Akk} ____{Inf} weel betalæen ...] – ... for hvilken jord ... jeg gjør kjent at jeg er vel betalt ... (DN III 1055 1512)
- b jtem **bekienes**_{Ref} och Wlff ffor^{de} [**haffwe**_{Inf} vp barith fførste penigh øffste ...]. – Likeledes gjør også førnevnte Ulv kjent at han har mottatt første penning og siste ... (DN II 1047 1514)
- c **bekennis** jak ... [**mik**_{Akk} **hafua**_{Inf} wndh oc vplathit ... Kætil Hoksson eth gooz ...] – Jeg gjør kjent ... at jeg har unt og gitt ... Kjetil Hauksson et gods ... (DN V 516 1416)

Verbet *viðrkenna* har alltid refleksivt suffiks i stedet for et akkusativledd slik det er vanligst ved *kenna* (14a) (13 setninger). I tillegg kan *viðrkennast* tolkes liksom *kennast* som et deponent verb med akkusativ med infinitiv (14b) (1 setning).

- 14 a ... at Kædhel **vidherkendis**_{Ref} [**hafwa**_{Inf} vp boret af Gudbrand xl mark norska ...] – ... at Kjetil gjorde kjent at han hadde mottatt av Gudbrand 40 norske mark ... (DN II 960 1490)
- b jtem **wetherkennes** iek **mik**_{Akk} vdy th[etta] myt opne breff [ath **haffue**_{Inf} opboret och vndfanget ... fæmty gulden ...] – Likeledes gjør jeg kjent i dette åpne brevet mitt at jeg har mottatt og fått ... femti gylden ... (DN V 855 1465)

Enkelte eksempler kan gi inntrykk av at også *segja* 'si' kan brukes med reflektiv form som et deponent verb. For det første finner vi av og til *segjast* med vanlig aktiv betydning sammen med en nominal leddsetning (15a). For det andre kan vi som alternativ finne *segjast* med refleksivt akkusativledd og infinitiv (15b). Her har jeg imidlertid bare regna med

at vi har ukorrekt bruk av refleksivform (slik at *(the) sagdes* må oversettes ‘(de) sa’ som om verbet ikke hadde refleksiv form).

- 15 a ok **sagdes** *the* [at **the**_{S/Nom} **aldre** **hørde**_{FinV} at han hade ...].
– *Og de sa at de aldri hørte at han hadde ...* (DN III 834 1456)
- b oc **sagdes** [**sik**_{Akk} **thet** **villia**_{Inf} gerna halda], – *Og (de) sa at de ville gjerne holde det*, (DN II 690 1426)

3.3 Viljesverb

Som viljesverb regner jeg *vilja* ‘ville, ønske’ (16a) (5 setninger) pluss *biðja* og *beiðast*, begge ‘be’ (16b–c) (henholdsvis 83 og 6 setninger).

- 16 a Veer Sigurder ... **viliom** [**thet**_{Akk} ollom monnom vitherligith **wara**_{Akk} ath ...]. – *Vi, Sigurd ..., vil at det skal være kjent for alle menn at ...* (DN I 842 1457)
- b ok till sannynnda **bad** ek [[**Kætiull Eriksson ok Ræidar Porkælsson**]_{Akk} **sætia**_{Inf} sin incigli ... firir þetta bref] – *Og til bekræftelse bad jeg Kjetil Eiriksson og Reidar Torkjellsson sette sine segl ... for dette brevet*. (DN IV 643 1395)
- c tiil mere saninde ... tha **bedes** jek ... [[**her Karl Jensson ... Torsten Olsson och Jon Gudbrand(son)**]_{Akk} **henge**_{Inf} sine jnsigle fore thetta breff ...]. – *Til mer bekræftelse ... så ber jeg ... herr Karl Jensson ... Torstein Olsson og Jon Gudbrandsson henge sine segl for dette brevet ...* (DN II 1012 1500)

Faarlund (2004: 151–52, 159–60) regner med akkusativ med infinitiv etter *biðja* i norrønt når det ikke er med noe infinitivsmerke, men at vi har en kontrollkonstruksjon når infinitivsmerket er med (dvs. en konstruksjon der infinitiven har et abstrakt pronomen PRO som subjekt og dette pronomenet blir “kontrollert” av og dermed får sitt innhold fra et koreferent ledd i den overordna setningen). Samme analyse av infinitivledd etter *be* finner vi hos Faarlund, Lie og Vannebo (1997: 1008) for moderne norsk. I tråd med dette har jeg analysert de mellomnorske infinitivledda etter *biðja* og *beiðast* som akkusativ med infinitiv når det ikke er med infinitivsmerke, men som kontrollkonstruksjoner når infinitivsmerket er med (17a–b), sjøl om slike infinitivkonstruksjoner uten og med infinitivsmerke innholdsmessig kan være ganske like, slik det framgår om vi sammenlikner (16b–c) med (17a–b).

- 17 a Oc til sanenda her vm **bider** ek ... [**sire Aslac Magnusson oc Berghulf Amundzsson**]_i [**PRO**_i **ath hengia**_{Inf} siin jncighle ... firir þetta bref]. – *Og til bekræftelse på dette ber jeg ... sira Aslac Magnusson og Bergulv Amundsson om å henge sine segl ... for dette brevet.* (DN IV 956 1465)
- b Til mere saningen her om **bedes** vi ... [**her Niels Henricson ridder**]_i [**PRO**_i **at henghe**_{Inf} sith *jngcile fore thette breff ...]. – *Til mer bekræftelse om dette ber vi herr Nils Henriksson, ridder, om å henge sitt segl for dette brevet ...* (DN I 949 1486)

3.4 Tankeverb

Den siste gruppa med verb som tar akkusativ med infinitiv i mellomnorsk, har jeg kalt tankeverb ettersom verba i denne gruppa kan sies å uttrykke ulike tankeprosesser. Gruppa omfatter *hyggja* 'meine' (2 setninger), *minnast* 'huske' (3 setninger), *vita* 'vite' (68 setninger) og *vána* 'håpe' (1 setning):

- 18 a ... adr nefndan fyrir pundz bol ... er ... Vigdis fyr nefmd **hvgdzist**_{Refl} [**eiga**_{Inf}] ... – ... *førnevnte fire pund bol ... som ... førnevnte Vigdis meinte at hun eide, ...* (DN II 531 1392)
- b ... om han **minnes** [[**nokon prest**]_{Akk} **bæræ**_{Inf} wp landzskyld af Wakebergi], – ... *om han husker at noen prest mottok landskyld av Vakeberg.* (DN IV 982 1476)
- c ok alldhær **vistæ** iak [thær **vara**_{Inf} **ragh**_{Akk} j mine dagghæ]. – *Og aldri visste jeg at det var beiteland der i mine dager.* (DN III 1006 1497)
- d ... med ... profue ok skilrike sæm þær hafua æder **venaz**_{Refl} [**hafua**_{Inf} firir þeire jord]. – ... *med ... prov og bevis som de har eller håper at de skal ha for denne jorda.* (DN V 293 1376)

3.5 Egen type: láta

Som en siste, egen type har vi *láta* 'la' (337 setninger, inkludert en setning med kombinasjonen *segja + lata* 'si + la'). Dette verbet har flere betydninger (jf. bl.a. *láta* 'si' som utsagnsverb i pkt. 3.2), men her er det snakk om å "bevirke eller tilstede, at noget sker eller foregaar, med deraf afhængigt Akkusativ som Subjekt for en følgende Infinitiv" (Fritzner 1883–96 II: 421). Innafor dette kan en nok som i moderne språk skille mellom de to betydningene 'tillate (at noen gjør noe)' (19a) og 'forårsake

(at noe skjer)' (19b) (jf. Teleman, Hellberg og Andersson (1999: 578–79): 'tillåta' og 'föranlåta' og Hansen og Heltoft (2011: 1423): 'at acceptere at noget sker' og 'foranledige at noget sker').

- 19 a ... at han skulde weel gœra oc **latæ** [**henne**_{Akk} **behalda**_{Inf} þessa lausa peninga ...] – ... *at han skulle gjøre vel og la henne beholde disse løse pengene ...* (DN I 723 1429)
- b ok skule wij oc wore effterkomere hwar dagh oc affthen **ladhe** [_{Akk} **ringhe**_{Inf} meth en stoor klokke ...] – *Og vi og våre etterkommere skal hver dag og kveld la ringe med ei stor klokke ...* (DN I 813 1450)

4 Frekvens

Siden vi ikke har noen tallfesting av bruken av akkusativ med infinitiv i norrønt, er det vanskelig å avgjøre hvor frekvent denne konstruksjonen er i mellomnorsk sammenlikna med norrønt. Men når vi ser hvilke verb som nyttes med akkusativ med infinitiv i norrøn folkelig stil, og at det er flere verb i lærd stil ifølge Nygaard (1896: 167–68; 1905: 231–32), tyder det forholdsvis store antallet verb med akkusativ med infinitiv i mellomnorsk på at denne konstruksjonen er relativt utbredt der.

	1350 -74	1375 -99	1400 -24	1425 -49	1450 -74	1475 -99	1500 -24	Sum
Forekomster av akkusativ med infinitiv etter ulike typer verb								
Sanseverb	6	15	24	35	26	40	23	169
Pr. 1000 linjer	0,8	1,3	2,3	3,2	3,5	5,0	4,5	2,7
Utsagnsverb	33	57	90	80	74	71	36	441
Pr. 1000 linjer	4,2	4,9	8,5	7,3	9,9	8,8	7,1	7,2
Viljesverb	4	10	4	19	15	24	18	94
Pr. 1000 linjer	0,5	0,9	0,4	1,7	2,0	3,0	3,5	1,5
Tankeverb	5	17	9	28	8	7		74
Pr. 1000 linjer	0,6	1,5	0,9	2,5	1,1	0,9		1,2
<i>láta</i> 'la'	42	47	47	64	38	56	42	336
Pr. 1000 linjer	5,3	4,0	4,5	5,8	5,1	7,0	8,3	5,4
Sum	90	146	174	226	161	198	119	1114
Pr. 1000 linjer	11,4	12,5	16,5	20,6	21,5	24,7	23,5	18,1
Verb med akkusativ med infinitiv i hver periode og samla i heile mellomnorsk tid								
Antall	10	16	17	16	16	14	15	31
Pr. 1000 linjer	1,3	1,4	1,6	1,5	2,1	1,7	3,0	0,5

Tabell 3. Verb med akkusativ med infinitiv – kronologisk fordeling

HOVEDTREKK VED AKKUSATIV MED INFINITIV I MELLOMNORSK

Når det gjelder den kronologiske fordelinga av akkusativ med infinitiv innafor den mellomnorske tida, viser tabell 3 at bruken av akkusativ med infinitiv øker. Med et lite unntak for de nokså sjeldne tankeverba, som det ikke fins eksempel på i siste periode, øker bruken av akkusativ med infinitiv etter alle typer verb. Dessuten er det et økende antall verb som tar akkusativ med infinitiv. Det er altså ennå ikke noe klart tegn på den reduksjonen i antall verb med akkusativ med infinitiv som skjer fra norrønt til moderne norsk, så denne reduksjonen ser ut til å ha skjedd etter mellomnorsk tid. Til sammenlikning kan det nevnes at akkusativ med infinitiv ifølge Alving (1918: 11) er vanligere i fornsvensk (1225–1526) enn i eldre nysvensk (1526–1732).

Frekvensen av akkusativ med infinitiv henger til dels sammen med bruken av formler som kan være skeivt fordelt på ulike teksttyper, så det er vanskelig å trekke slutninger ut fra hvordan verbgruppene med akkusativ med infinitiv fordeler seg på tekster fra forskjellige sosiale lag, slik det er vist i tabell 4. Om vi ser heile materialet under ett, finner vi mest akkusativ med infinitiv i kongebrev, borgerbrev, brev fra høgere geistlige, brev fra lågere embetsmenn, noe mindre i brev fra høgere embetsmenn og lagmenn og minst i brev fra bønder og lågere geistlige. Dette avspeiler neppe noe skille mellom folkelig og lærd stil tilsvarende

	Konger	Høgere geistlige	Lågere geistlige	Høgere embetsmenn	Lågere embetsmenn	Lagmenn	Borgere	Bønder	Sum
Forekomster av akkusativ med infinitiv etter ulike typer verb									
Sanseverb	1	2	26	6	8	15	5	106	169
Pr. 1000 linjer	0,4	0,4	2,1	2,1	3,5	3,3	3,5	3,5	2,7
Utsagnsverb	1	24	91	28	9	48	16	224	441
Pr. 1000 linjer	0,4	4,9	7,8	9,6	3,9	10,5	11,1	7,4	7,2
Viljesverb	1	7	11	5	8		2	60	94
Pr. 1000 linjer	0,4	1,4	0,9	1,7	3,5		1,4	2,0	1,5
Tankeverb		4	9		4	2		55	74
Pr. 1000 linjer		0,8	0,7		1,8	0,4		1,8	1,2
låta 'la'	60	68	53	18	19	22	11	85	336
Pr. 1000 linjer	26,3	13,8	4,2	6,2	8,3	4,8	7,6	2,8	5,4
Sum	63	105	190	57	48	87	34	530	1114
Pr. 1000 linjer	27,6	21,4	15,0	19,6	21,0	19,1	23,6	17,4	18,1
Verb med akkusativ med infinitiv i hver periode og samla i heile mellomnorsk tid									
Antall	4	13	19	10	9	13	9	23	31
Pr. 1000 linjer	1,8	2,6	1,5	3,4	3,9	2,0	6,3	0,8	0,5

Tabell 4. Verb med akkusativ med infinitiv – sosial fordeling

det vi har i norrønt, og det er ikke så lett å se noe klart mønster i denne variasjonen.

5 Utelatelse av *vera*

Vi finner infinitiven *vera* 'være' både ved predikative adjektiv (20a) og nominal (20b) og ved perfektum partisipp i aktive (20c) og passive (20d) verbalformer:

- 20 a ok ... kendis_{Refl} [Ghau]ti Erixzssun ok Ormer Hawordzssun [wera_{Inf} satter_{Pred}] – *Og Gaute Eiriksson og Orm Halvordsson gjorde kjent at de var enige.* (DN I 536 1391)
- b sagdes_{Refl} ok Ragnilda fyrnemd [wera_{Inf} [moðr sysstur Jons Þorgiulzssons skilgetten]_{Pred}] – *Førnevnte Ragnild sa også at hun var ektefødt morsøster til Jon Torgilsson.* (DN II 584 1405)
- c k[en]dozst_{Refl} thau bade saman [loglega vera_{Inf} firir komen-_{Hovedv} a badær sidor]. – *De gjorde begge sammen kjent at de lovlig var kommet med sitt prov på begge sider.* (DN I 621 1409)
- d oc Jon sagde [þa_{Akk} lukit_{Hovedv} oc wal luchit_{Hovedv} wara_{Inf}], – *Og Jon sa at de var blitt betalt og vel betalt.* (DN II 574 1403)

Men *vera* kan også utelates i de samme omgivelsene, dvs. både ved predikative adjektiv (21a) og nominal (21b) og ved perfektum partisipp i aktive (21c) og passive (21d) verbalformer:

- 21 a ok sogdo þeir [sik_{Akk} þa ___{Inf} sattæ_{Pred} vm sit fiarskipti] – *Og de sa at de da var enige om sitt skifte.* (DN III 423 1379)
- b at han ... kendi [sik_{Akk} ekki ___{Inf} mann_{Pred} til aftir at læsa ...] – *... at han ... gjorde kjent at han ikke var mann til å innløse ...* (DN II 513 1389)
- c kenndozt_{Refl} þeir bader [saman ___{Inf} loghlegha firir kom-_{fner}_{Hovedv}] – *De gjorde begge kjent at de sammen lovlig var kommet med sitt prov.* (DN II 662 1421)
- d hafuer thu Helge nokan tid hörth [___{Inf} aamagad_{Hovedv} [then haggan]_{Akk} i tinæ daga]. – *Har du, Helge, noen gang hørt den hagen bli gjort krav på i dine dager?* (DN V 885 1474)

Når *vera* er utelatt, kan akkusativleddet bli stående sammen med et adjektiv liksom når vi har et objekt sammen med en objektspredikativ der det ikke er grunn til å regne med en utelatt infinitiv (22) (jf. Nygaard 1905: 87). Ved tallfestinga av akkusativ med infinitiv med utelatt infinitiv, har jeg forsøkt å unngå å få med slike konstruksjoner med objekt og objektspredikativ.

- 22 giordhe iak **thetta**_{DO} **vithnisfasth**_{Pred} ... – *Jeg gjorde dette vitnefast ...* (DN III 1061 1514)

Etter sanseverb er *vera* uttrykt fem ganger i akkusativ med infinitiv, men utelatt 36 ganger der *vera* kunne vært med. Etter utsagns-, viljes- og tankeverb, dvs. såkalte ECM-verb med “exceptional case marking”, er *vera* derimot uttrykt 86 ganger og utelatt 35 ganger der det kunne vært med. Her er det dermed en klar forskjell mellom disse to typene akkusativ med infinitiv ved at det er 12,2 % uttrykt og 87,8 % utelatt *vera* etter sanseverb, men 71,1 % uttrykt og 28,9 % utelatt *vera* etter ECM-verb.

Det ser for øvrig ut til at også infinitivene *verða* ‘bli’ (23a) (trulig *verða* som hjelpeverb i passiv her for å uttrykke inntredende handling, sml. Faarlund (2004: 213)) og *hafa* ‘ha’ (23b) er utelatt i henholdsvis én og tre setninger.

- 23 a hauer ok Oluf Bagge latith [_—Inf bykth vppa gardhen [**eina kirkio nyia**]_{Akk}] – *Olav Bagge har også latt en ny kirke bli bygd på garden.* (DN II 973 1493)
- b kænnes iak ... [**mik**]_{Akk} mindhoghan ok mæctoghan [_—Inf giorth thenna breffoerare ...] – *Jeg gjør kjent ... at jeg har gjort denne brevføreren bemyndiget og med makt ...* (DN III 641 1418)

Sjøl om tabell 5 viser en viss variasjon i bruken av uttrykt eller utelatt *vera*, er det vanskelig å se noen klar utvikling i løpet av mellomnorsk tid. Dette gjelder også om vi ser på akkusativ med infinitiv etter sanseverb og etter ECM-verb hver for seg.

	1350	1375	1400	1425	1450	1475	1500	Sum
	-74	-99	-24	-49	-74	-99	-24	
<i>vera</i> uttrykt	6	12	16	34	11	10	4	93
%	60,0	36,4	50,0	64,2	61,1	83,3	57,1	56,4
<i>vera</i> utelatt	4	21	16	19	7	2	3	72
%	40,0	63,6	50,0	35,8	38,9	16,7	42,9	43,6
Sum	10	33	32	53	18	12	7	165

Tabell 5. Uttrykt og utelatt infinitiv *vera* 'være'

6 Bruk av infinitivmerke

Ved avgrensinga av akkusativ med infinitiv har jeg som sagt (pkt. 3.3) regna infinitivledd etter *biðja* og *beiðast*, begge 'be', som akkusativ med infinitiv når det ikke er med noe infinitivmerke, og som kontrollkonstruksjoner når infinitivmerket er med.

Det er imidlertid andre, typiske eksempel på akkusativ med infinitiv som inneholder infinitivmerke:

- 24 a ... at swa hørde han [Hælg hæ fadur sin **at segia**_{Inf} at fyrsagder gardar atto ... – ... *at så hørte han Helge, faren sin, si at de førnevnte gardene eide ...* (DN I 657 1418)
- b Bøød tha Hakon lag fore bade teigene, sadis_{Ref} [them **at eigæ**_{Inf}], – *Håkon tilbød da å rette seg etter lov og dom om teigene, (og) sa at han eide dem.* (DN IV 1006 1490)

På den andre sida er det typiske kontrollkonstruksjoner som mangler infinitivmerke:

- 25 a oc byudom wer **soknapreste**_{IO/i} ... [PRO_i [læse oc kynne]_{Inf} thette bref] – *Og vi påbyr soknepresten ... å lese og bekjentgjøre dette brevet.* (DN V 839 1461)
- b forbød ek **lagmanne**_{IO/i} [PRO_i **dømæ**_{Inf} om testament], – *Jeg forbød lagmannen å dømme om testamentet.* (DN II 947 1488)

I og med at bruken av infinitivmerke altså er noe skiftende, mister vi et skillemerke mellom akkusativ med infinitiv og kontrollkonstruksjoner. Hovedskillemerket må da bli at en akkusativ med infinitiv står som ei samla utfylling til det overordna verbet, mens en kontrollkonstruksjon og det nominale leddet som kontrollerer det logiske subjektet for

infinitiven i en slik konstruksjon, står som to ulike utfyllinger til det overordna verbet.

I undersøkelsen av bruken av infinitivsmærke i akkusativ med infinitiv har jeg sett bort fra infinitiver som er sideordna med en foregående infinitiv, ettersom element som er med i første del, ofte vil være utelatt i andre del ved sideordning. Det er snakk om ett tilfelle med en sideordna akkusativ med infinitiv med infinitivsmærke – ved siste infinitiv i (26a) – og 11 tilfeller uten, bl.a. siste akkusativ med infinitiv i (26b), som skiller seg ut blant disse ved å ha en foregående akkusativ med infinitiv med infinitivsmærke.

- 26 a oc sagdes [**sik**_{Akk} thet **villia**_{Inf} gerna halda], oc [aldrigh ther vppa **at tala**_{Inf} ...], – Og (de) sa at de gjerne ville holde det, og aldri påtale det ... (DN II 690 1426)
- b fframdelis kæendis_{Ref} oc for^{ne} Gwnnilde ... [**at seliæ**_{Inf} for^{de} Olaffwe sin andel ...]. oc [wp **haffwa**_{Inf} borit första pening oc ssiste ...] – Videre gjorde også førnevnte Gunnhild kjent ... at hun solgte førnevnte Olav sin andel ..., og hadde mottatt første og siste penge ... (DN III 896 1472)

Med disse avgrensingene finner vi akkusativ med infinitiv med infinitivsmærke etter sanseverket *heyra* 'høre' (16 av 154 setninger), utsagnsverba *segja* 'si' (12 av 169 setninger), *svara* 'svare' (1 av 4 setninger), *kenna*, *kennast*, *viðrkenna* og *viðrkennast*, alle 'gjøre kjent' (henholdsvis 15, 12, 3 og 1 av 124, 69 13 og 1 setning), tankeverket *vita* 'vite' (3 av 68 setninger) og dessuten *láta* 'la' (2 av 337 setninger). Det er vanskelig å se noe mønster i dette, så en kan neppe si at visse overordna verb fremmer bruken av infinitivsmærke i akkusativ med infinitiv. Eksempel med *heyra*, *segja* og *kenna* er gitt ovafor i (24a–b) og (26b), mens eksempel med de andre verba gis i (27a–f).

- 27 a han swaradhæ [sigh ingom wittnom [**ythær mera won**]_{Akk} **ath werá**_{Inf}] – Han svarte at det for ham ikke var mer håp om flere vitner. (DN II 849 1463)
- b Oc kendes jag [**mig**_{Akk} **at haffue**_{Inf} fonghet godhe betaling ...] – Og jeg gjorde kjent at jeg hadde fått god betaling ... (DN III 1008 1498)
- c ... at fynemfder Gudthormer widerkendis_{Ref} [**at haffua**_{Inf}

- sælt fyrnemfdom Simone sex aura bool jardhar j Næsi] – ... *at førnevnte Guttorm gjorde kjent at han hadde solgt førnevnte Simon seks øresbol jord i Nes.* (DN V 689 1440)
- d jtem wetherkennes iek **mik**_{Akk} vdy th[etta] myt opne breff [**ath haffue**_{Inf} opboret och vndfanget ... fæmtu gulden ...] – *Likeledes gjør jeg kjent i dette åpne brevet mitt at jeg har mottatt og fått ... femti gylden ...* (DN V 855 1465)
- e ... om han wiste [[**fleire preste**]_{Akk} landskyld ther af **at taka**_{Inf}], – ... *om han visste at flere prester tok landskyld av den.* (DN IV 982 1476)
- f ... att iegh skal thet ingelunde ladhe [**att kalle**_{Inf} saadan kronens renthe ...] – ... *at jeg ikke på noen måte skal la (noen) kalle det slik kronens inntekt ...* (DN II 1070 1522)

Om vi ser bort fra akkusativ med infinitiv etter *biðja* og *beiðast* og fortsatt holder oss til infinitiver som ikke er sideordna med en foregående infinitiv, er infinitivsmerket med *i* 16 (12,3 %) av 130 akkusativ med infinitiver med uttrykt infinitiv etter sanseverb og i 47 (9,8 %) av 480 akkusativ med infinitiver med uttrykt infinitiv etter utsagns-, viljes- og tankeverb, dvs. ECM-verb. Vi ser altså ingen tegn til ei fordeling som i engelsk med infinitiv uten infinitivsmerke etter sanseverb (*We heard the cats sneak up the stairs*), men *to*-infinitiv etter “verbs of saying and believing” (*We believe the candidates to be pretty good*) (jf. Thráinsson 2007: 436–37).

Tabell 6 viser at det er økende bruk av infinitivsmerke i akkusativ med infinitiv i løpet av mellomnorsk tid.

	1350 –74	1375 –99	1400 –24	1425 –49	1450 –74	1475 –99	1500 –24	Sum
Med <i>at</i>	2	2	10	8	11	16	16	65
%	2,3	1,6	6,5	4,0	7,3	8,3	14,2	6,3
Uten <i>at</i>	84	122	145	194	140	177	97	959
%	97,7	98,4	93,5	96,0	92,7	91,7	85,8	93,7
Sum	86	124	155	202	151	193	113	1024

Tabell 6. Akkusativ med infinitiv med og uten infinitivsmerket *at* ‘å’

I denne oversikten over bruken av infinitivsmerke i akkusativ med infinitiv er som sagt ingen infinitiver med infinitivsmerke etter *biðja* og

beiðast med fordi disse er regna som kontrollinfinitever. Det kan likevel nevnes at bruken av infinitivsmerke øker også etter disse verba, jf. tabell 7. Dette kan bety at infinitivsmerke har kommet inn i akkusativ med infinitiv også etter disse verba, slik at det har blitt større andel av det som er oppfatta som kontrollkonstruksjoner.

	1350 -74	1375 -99	1400 -24	1425 -49	1450 -74	1475 -99	1500 -24	Sum
Med <i>at</i> etter <i>biðja</i>	1	2	1	15	17	12	21	69
<i>beiðast</i>		1			3	1		5
Uten <i>at</i> etter <i>biðja</i>	4	10	2	15	12	23	17	83
<i>beiðast</i>			2	1	1	1	1	6
Med <i>at</i> samla %	20,0	23,1	20,0	48,4	60,6	35,1	53,8	45,4
Uten <i>at</i> samla %	80,0	76,9	80,0	51,6	39,4	64,9	46,2	54,6

Tabell 7. Infinitiv med og uten infinitivsmerket *at* 'å' etter *biðja* og *beiðast* 'be'

Faarlund (2003) forklarer bruken av infinitivsmerke i akkusativ med infinitiv med forhold i kontrollkonstruksjoner, der han meiner at infinitivsmerket har hatt ulik status og posisjon opp gjennom historia. I gammalnorsk fungerte infinitivsmerket som en subjunksjon, og infinitiven stod framfor setningsadverbet i slike infinitte leddsetninger på samme måte som verbet i finite leddsetninger (28a–b). I tidlig nytid, dvs. perioden rett etter mellomnorsk, har infinitivsmerket derimot blitt omtolka til et klitikon til infinitiven siden det alltid kommer rett framfor den, og dessuten kommer nå setningsadverbet før infinitiven siden verbet ikke lenger flyttes framfor setningsadverb i leddsetninger (28c–d). Det at infinitivsmerket ikke lenger innleder en setning, men er knytta til verbet i verbfrasen, gir grunnlag for å overføre det til akkusativ med infinitiv, som heller ikke er en fullstendig setning. (I moderne norsk kan infinitivsmerket igjen komme først i kontrollkonstruksjonen, jf. oversettelsene av eksempla i (28a–d), og forklaringa kan være at det er reanalyisert som subjunksjon etter mønster av subjunksjonen i finite leddsetninger.)

- 28 a ok þa stoðar os til fullrar hæliso [at_{Su} granda_{Inf} æigi_{Sadv} naongum vaorum. ...] ... – *Og så hjelper det oss til fullkommen frelse å ikke skade våre neste ...* (Hom. s. 60)
- b Ðat byriar oc hverium manne [at_{Su} vera_{Inf} eigi_{Sadv}

- bacmalogr] ... – *Det sømmer seg også for enhver å ikke være bak-
talende ...* (Hom. s. 37)
- c De e: [int_{Sadv} [aa_{Klit} foragt hæl forsøm]_{Inf} Gusohla], – *Det
er: å ikke forakte eller forsømme gudsorda.* (Bspr. s. 130 1800)
- d [Intje_{Sadv} [aa_{Klit} faa]_{Inf} Qvile] tyktes haam for leit, – *Å ikke
få hvile syntes ham leit.* (Mbl. s. 237 1770–71)

Los (1999: 328) viser for øvrig til at infinitivsmarket rett framfor infinitiven må regnes som klitikon og ikke som prefiks fordi det kan utelates framfor siste av to sideordna infinitiver, og fordi det ved seinere endringer kan skilles fra infinitiven igjen, jf. henholdsvis eksemplet i (28c) med sideordna infinitiver uten infinitivsmarket ved siste infinitiv og den moderne oversettelsen av samme eksempel med setningsadverb mellom infinitivsmarket og infinitiven.

Om kronologien som Faarlund (2003) beskriver, er rett, er det vanskelig å forklare bruken av infinitivsmarket i akkusativ med infinitiv fordi det der opptrer tidligere enn infinitivsmarket ifølge Faarlund utvikler seg til et klitikon i kontrollkonstruksjoner. De få kontrollinfinitivene med setningsadverb som jeg har funnet ved et relativt omfattende søk i flere gammalnorske tekster, tyder imidlertid på at den “tidlig moderne” rekkefølgen med setningsadverbet framfor infinitivsmarket og infinitiven fins allerede i norrønt (29a–b). Dermed kan denne strukturen ligge til grunn for at vi fikk infinitivsmarket i akkusativ med infinitiv, slik Faarlund foreslår.

- 29 a Gott er manne [æigi_{Sadv} [at_{Klit} taca]_{Inf} á cono]. – *Det er godt
for en mann å ikke røre ved en kvinne.* (Hom. s. 17)
- b Ræiðisc þer oc hirðið [æigi_{Sadv} [at_{Klit} misgæra]_{Inf}]. – *Blir
dere sinte, så pass på å ikke gjøre noe galt.* (Hom. s. 23)

I si drøfting av eldre engelsk har Los (1999: 182, 289) pekt på at akkusativ med infinitiv kan ha en overflatisk likhet med kontrollkonstruksjoner, og dette kan også ha spilt ei rolle i norsk når akkusativ med infinitiv har fått infinitivsmarket. Ved subjektiskontroll (30a) har vi et subjekt i den overordna setningen sammen med en infinitiv på samme måte som når vi har en akkusativ med infinitiv uten uttrykt akkusativledd (30b), og infinitivsmarket kan da overføres analogisk til akkusativ med infinitiv (30c). Ved objektskontroll (31a) står objektet som kan oppfattes som

logisk subjekt for infinitiven, framfor en infinitiv liksom akkusativleddet i en akkusativ med infinitiv (31b), og dette kan igjen gi grunnlag for analogisk overføring av infinitivsmærke (31c).

- 30 a lofuadhe **han**_{S/i} [PRO_i **at luka**_{Inf} j hand j þa skuld ein vxa ...]
– *Han lovte å straks betale på den gjelda en okse ...* (DN IV 534 1386)
- b Jtem let **han**_S ok [**__Akk gripe**_{Inf} Loden i Einghenna at sin]
– *Likeledes lot han også gripe Loden i Enga den gangen.* (DN II 681 1424)
- c Jtem leetth oc ta [**Kol Haraldsson**]_S [**__Akk at lææsse**_{Inf} ther logmanz orskurdh]. – *Likeledes lot også Kol Haraldsson da lese lagmannens dom der.* (DN II 965 1491?)
- 31 a bioðom wer [**erfwingium hins dauða**]_{IO/i} [PRO_i **at taka**_{Inf} sætter oc bøter af honom – *Vi påbyr den dødes arvinger å motta forlik og bøter av ham.* (DN I 473 1382)
- b en Gyrid saghdi [[**sira Eymunð**]_{Akk} **hafua**_{Inf} gefuit sik þessa jorð ...]. – *Men Gyrid sa at sira Øymund hadde gitt henne denne jorda ...* (DN IV 429 1362)
- c æn Tore sagde [[**sina forældra**]_{Akk} thet **aat haffua**_{Inf}] – *Men Tore sa at foreldra hans hadde det.* (DN III 899 1472)

I moderne norsk har vi infinitivsmærke i infinitivskonstruksjoner etter verb med refleksiv form med passiv funksjon der det logiske subjektet for infinitiven er gjort til subjekt for det overordna verbet (32a). Dette kan vi se i sammenheng med bruken av infinitivsmærke i løftingskonstruksjoner ved aktive verb der det også er et logisk subjekt for en infinitiv som har blitt gjort til subjekt for det overordna verbet (jf. Faarlund 2004: 207) (32b).

- 32 a næma sagdist_{Pass} [**sammu dæilo oll**]_{S/i} [t_i wbrydælikæ **__**_{Inf} ok wriofvath **ath haldast**_{Inf} vm aldær ok æua. ...] – *Men alle de samme skiftene blei sagt (å være) ubrytelige og å holdes ubrutt i all evighet ...* (DN V 458 1408)
- b ... allan þen reeth ok tilkanno sæm **han**_{S/i} þottetz [t_i **at hafua**_{Inf} til Bosnæs fyrnæmfdz ...] – *... heile den retten og kravet som han syntes at han hadde til førnevnte Bosnes ...* (DN III 661 1422)

I det mellomnorske materialet mitt er det, som vi skal se (pkt. 9), bare åtte eksempel på akkusativ med infinitiv etter passivt verb, og det er bare tre av dem som har infinitivmerke. I tillegg til det tidlige eksemplet i (32a) er det to seine setninger ((38c) i pkt. 9 og (39c) i pkt. 10). Akkusativ med infinitiv med infinitivmerke er langt vanligere etter aktive verb og forekommer dessuten tidligere der. I tillegg ser det ut til at det er nokså få løftingskonstruksjoner med infinitivmerke. Bruken av infinitivmerke i løftingskonstruksjoner er nok derfor heller en parallell til denne bruken i akkusativ med infinitiv enn en årsak til den.

7 Kasus på det logiske subjektet for infinitiven

I det mellomnorske materialet er det fortsatt ofte et tydelig markert akkusativledd sammen med infinitiven (33a) (*Þordh fyrnemdan* = norr. akk. *Þórð fyrnefnan*, sml. nom. *Þórðr fyrnefnr*). Endringene som fører til kasussammenfall og -bortfall, gjør imidlertid at vi i noe mindre grad enn i norrønt kan se hva slags kasus det er (33b) (*min fader* < norr. nom. *minn faðir* eller akk. *min fǫður*, ofte *faður* i gammalnorsk). Og som følge av usikkerheten i kasusbruken kan vi også finne ledd med ei tilsynelatende nominativform samme med infinitiven (33c) (*Tronder* = norr. nom. *Próndr*, sml. akk. *Prónd*). I slike tilfeller må vi likevel kunne si at vi fortsatt har en konstruksjon tilsvarende akkusativ med infinitiv siden vi har et uttrykt nominalt ledd som logisk subjekt for en infinitiv og de to til sammen fungerer lik subjekt og finitt verb i en leddsetning.

- 33 a ... at hon hǫyrde [[**sira Þordh fyrnemdan**]_{Akk} sua oftæ seighia-
Inf ...] – ... at hun hǫrte fǫrnevnte sira Tord så ofte si ... (DN I 777
1441)
- b hǫrde ek [[**min fader**]_{Akk} seiga_{Inf} fore mek at then bekken ...
] – Jeg hǫrte min far si for meg at den bekken ... (DN I 658 1418)
- c ... thet han offthe hǫrde [**Tronder**_{Akk} sighe_{Inf} jek haffuer
giffuet ...] – ... at han ofte hǫrte Trond si: “Jeg har gitt ...” (DN II
820 1457)

Når et verb knytter til seg et ledd i dativ eller genitiv i stedet for et nominativledd i en finitt setning, skal dette leddet i prinsippet beholde sin oblike kasus i en infinitivkonstruksjon slik at vi får dativ eller genitiv

med infinitiv (slik en fortsatt har i islandsk, jf. Thráinsson 2007: 164, 182–83, 414)).

Et dativledd i stedet et nominativledd har vi ved *(at)nógja* ‘være tilfreds’ (34a), og dette verbet kan dermed inngå i en dativ med infinitiv slik det er eksempel på i gammalnorsk (34b). I det mellomnorske materialet som denne undersøkelsen bygger på, er det imidlertid ingen eksempel på dativ med infinitiv fordi dativ i alle relevante tilfeller er erstatta med akkusativ (34c).

- 34 a ... sua at [**hanum æder hans ærfwingium**]_{Dat} væll at **nøgher**_{FinV}. – ... *slik at han og hans arvinger er vel tilfredse.* (DN V 411 1401)
- b ok þi læter ek [**mer**_{Dat} **hnøghia**_{Inf} fyrsaght jarda skipti], – *Og derfor sier jeg at jeg er tilfreds med førnevnte jordskifte.* (DN III 161 1331)
- c ... lather jach [**mech**_{Akk} **noye**_{Inf} then reisan ...] – ..., *sier jeg at jeg er tilfreds den gangen ...* (DN III 1012 1499)

Verbet *geta* ‘fortelle’ tok direkte objekt i genitiv i aktiv, og når verbet blei nytta i passiv, stod genitivleddet fortsatt i denne kasusen og blei ikke endra til nominativ (35a) (jf. Faarlund 2004: 215, 218). I det mellomnorske materialet er det eksempel på at dette verbet nyttes i genitiv med infinitiv med utelatt *vera* ‘være’ (35b). Men slik leksikalsk styrt kasusbruk blir i stor grad erstatta av vanlig strukturell kasus i mellomnorsk slik at vi i stedet kan få akkusativ i dette tilfellet (35c). (Se Faarlund (2004: 153) om tilsvarende avvik i norrønt.)

- 35 a **þess**_{Gen} er_{FinV} ok **getit**, huerso ... – *Det blir også fortalt hvordan ...* (Thom. s. 11)
- b ok aldre høyrdu þau [**anners**_{Gen} ____{Inf} **getet**]. – *Og aldri hørte de annet (bli) fortalt.* (DN IV 619 1393)
- c och høyrdom meer þa aldre [**annat**_{Akk} ____{Inf} **gethet** ...]. – *Og vi hørte da aldri annet (bli) fortalt ...* (DN V 665 1438)

8 Refleksivt akkusativledd

Blant akkusativledda i akkusativ med infinitiv i dette mellomnorske materialet finner vi refleksivt pronomen i 1. og 3. person:

- 36 a ... swa at iac_{S/i} leet [**mik**_{Akk/i} wæl aat nøghia_{Inf} j alle maato ...] – ... *slik at jeg sa at jeg er vel tilfreds på alle måter ...* (DN III 693 1428)
- b En Haldoors_{S/i} sagdhe [**sik**_{Akk/i} haffua_{Inf} køøpt þer ...] – *Men Haldor sa at han hadde kjøpt der ...* (DN III 774 1443)

Som alternativ til slikt pronomen finner vi refleksivt suffiks som erstatter pronomen i 1. og 3. person:

- 37 a ... [ek Tolleif Sweinsson]_i som ___{S/i} segis_{RefI/i} [wara_{Inf} vmbodz man a barnanna vegna]. – ... *jeg, Torleiv Sveinsson, som sier at jeg er ombudsmann på barnas vegne.* (DN IV 1033 1499)
- b ok þat kuaðust_{RefI/i} þeir_{S/i} [villia_{Inf} sueria þeghar en þeir verda til krafder]; – *Og det sa de at de ville sverge straks når de blir pålagt det.* (DN IV 473 1368)

I norrønt var det mer vanlig å nytte refleksivt suffiks enn refleksivt pronomen som akkusativledd i akkusativ med infinitiv (Nygaard 1896: 168; 1905: 158–59, 232; Faarlund 2004: 153–54). Det mellomnorske materialet er på linje med dette i og med at refleksivt suffiks grovt sagt nyttes om lag dobbelt så ofte som refleksivt pronomen, jf. tabell 8. Frekvensen av disse to uttrykksmåtene veksler litt i løpet av tidsrommet, men det er vanskelig å påvise noen klar utvikling i retning av at den ene i større grad enn før foretrekkes framfor den andre.

I norrønt var det mest vanlig å nytte refleksivt pronomen som akkusativledd i akkusativ med infinitiv i lærd stil (Nygaard 1896: 168; 1905: 159, 232), og dette har sikkert sammenheng med at refleksivforma av verbet “i stor udstrækning” brukes med passiv betydning etter latinsk forbilde i lærd stil (Nygaard 1896: 163; 1905: 172). I det mellomnorske materialet finner vi mest bruk av refleksivt pronomen i brev fra høgere geistlige og høgere embetsmenn, jf. tabell 9, og dette kan vi muligens se som utslag av en liknende stilvariasjon. Disse to brevgruppene er sammen med kongebrevne og brev fra lågere geistlige de brevtypene som

har størst andel passivformer danna med refleksivt suffiks i mellomnorsk (Mørck 1980: 112).

	1350 -74	1375 -99	1400 -24	1425 -49	1450 -74	1475 -99	1500 -24	Sum
Refleksivt pronomen	17	24	21	26	13	30	8	139
%	68,0	50,0	29,2	36,1	18,8	44,1	29,6	36,5
Refleksivt suffiks	8	24	51	46	56	38	19	242
%	32,0	50,0	70,8	63,9	81,2	55,9	70,4	63,5
Sum	25	48	72	72	69	68	27	381

Tabell 8. Refleksivt pronomen og refleksivt suffiks – kronologisk fordeling

	Konger	Høgere geistlige	Lågere geistlige	Høgere embetsmenn	Lågere embetsmenn	Lagmenn	Borgere	Bønder	Sum
Refleksivt pronomen		10	25	12	3	9	4	76	139
%		62,5	30,5	50,0	33,3	25,0	30,8	37,8	36,5
Refleksivt suffiks		6	57	12	6	27	9	125	242
%		37,5	69,5	50,0	66,7	75,0	69,2	62,2	63,5
Sum		16	82	24	9	36	13	201	381

Tabell 9. Refleksivt pronomen og refleksivt suffiks – sosial fordeling

9 Refleksivt og passivt overordna verb

Når vi har refleksivt suffiks på verbet som tar akkusativ med infinitiv, er det som oftest klart at dette suffikset også har reflektiv funksjon slik som i (37a–b) ovafor. Refleksivt suffiks med utvetydig passiv funksjon har vi bare i seks tilfeller der *kalla* eller *segja*, begge 'si', har inanimat subjekt (38a–b). Som passive har jeg dessuten regna to tilfeller der *segja* 'si' har refleksivt suffiks og animat subjekt, som nok er tvetydige, men der det ut fra konteksten kan være rimelig å anta at noen blir omtalt av andre (38c).

- 38 a ... [alla iordena]_i ... [som ___S/i ... kallatz_{Pass} [t_i vera_{Inf} fiughura merka bool]] – ... *alle jordene ... som ... sies å være fire markebol.* (DN IV 762 1407)

- b ... [pau ægha]_i ... [som ___S/i sægis_{P_{ASS}} [t_i wara_{INF} fiordungen j alle jordenne]] – ... *den eiendommen ... som sies å være fjerdedelen av heile jorda.* (DN V 476 1411)
- c och sades_{P_{ASS}} [ffornder Aslaker]_{S/i} [t_i ad ware_{INF} v tiuug aar gamal] – *Og førnevnte Aslak blei sagt å være 50 år gammal.* (DN V 1029 1520)

I det mellomnorske diplomaterialet utgjør verb med refleksivform 94,1 % av infinitivene, 65,6 % av presensformene og 9,3 % av preteritumsformene i passiv (henholdsvis 506, 391 og 111 eksempel) (Mørck 1980: 92, 97, 102), så passiv danna med refleksivt suffiks er svært godt etablert i mellomnorsk. De refleksive verbformene med passiv funksjon, der vi får en løftingskonstruksjon i stedet for akkusativ med infinitiv, er derimot så få at en ikke kan si annet enn at de ser ut til å være nokså tilfeldig fordelt både kronologisk (tabell 10) og på de ulike teksttypene (tabell 11). En kan verken si at vi her ser overgangen til at refleksive verbformer gjennomgående blir passive som i moderne norsk, eller at vi ser tegn til at de er knytta til en spesiell stil som lærd stil i norrønt (Nygaard 1896: 168; 1905: 233). Svensk ser her ut til å ha kommet lenger i utviklinga ettersom refleksive verbformer med passiv funksjon ved akkusativ med infinitiv er veldokumentert i fornsvenske lover ifølge Ureland (1975: 725–26).

	1350–74	1375–99	1400–24	1425–49	1450–74	1475–99	1500–24	Sum
Refleksiv	8	24	51	46	56	38	19	242
Passiv			4	1	1		2	8

Tabell 10. Suffiks med refleksiv og passiv funksjon – kronologisk fordeling

	Konger	Høgere geistlige	Lågere geistlige	Høgere Embetsmenn	Lågere Embetsmenn	Lagmenn	Borgere	Bønder	Sum
Refleksiv		6	57	12	6	27	9	125	242
Passiv		1	2				2	3	8

Tabell 11. Suffiks med refleksiv og passiv funksjon – sosial fordeling

10 Ikke-uttrykt akkusativledd

Liksom i norrønt og i moderne norsk (i den grad vi har tilsvarende konstruksjon der) kan akkusativ med infinitiv i mellomnorsk mangle akkusativledd fordi dette leddet er koreferent med akkusativleddet i en foregående sideordna akkusativ med infinitiv (39a), fordi akkusativleddet er koreferent med korrelatet for en relativsetning som akkusativ med infinitiven inngår i (39b), og fordi akkusativleddet er gjort til subjekt for et overordna passivt verb (39c).

- 39 a tha dømæ vi [[**tawg breff**]_{Akk/i} —_{Inf} maktlawss] och [_{Akk/i} inghen makt haffua_{Inf}]. — *Da dømmer vi at de breva er makteslause, og ikke har noen makt.* (DN III 966 1495)
- b ... [**allen þæn ret ok tilltolu**]_i ... [som hon sagde [_{Akk/i} væra_{Inf} þrættan aura booll]]. — *... hele den rettigheten og kravet ... som hun sa var tretten øresbol.* (DN IV 596 1392)
- c och sagdes [**fforsciffne Margareta**]_i [t_i ad wara_{Inf} pa ffemte tiuger gamul] — *Og førnevnte Margareta blei sagt å være femti år gammal.* (DN V 1030 1520)

I norrønt kan vi dessuten finne infinitiv uten akkusativledd fordi det ikke nyttes formelt subjekt slik som i moderne norsk, og i dette mellomnorske materialet er det ett eksempel på dette i en akkusativ med infinitiv med upersonlig passiv (sml. Faarlund 2004: 218–19):

- 40 ... om wij nagentiid hadhe hørth ... [[sseyes eller tales]_{Inf} om adh Rwud Malnes och Roswiken hade ... warith j andre mæns eygen ...]. — *... om vi noen gang hadde hørt ... det sies eller tales om at Rud, Malnes og Rosviken hadde ... vært i andre menns eie ...* (DN II 1054 1516)

En annen forskjell mellom norrønt og moderne norsk som vi skal se nærmere på her, er at subjektet i norrønt lettere enn i moderne norsk kunne utelates når det kunne “forstaaes af situationen” eller det var en “ubestemt handlende person” (Nygaard 1905: 12–14, se også Faarlund 2004: 220–21). Slik utelatelse fins det også eksempel på i akkusativ med infinitiv i norrønt ved at akkusativleddet der på samme måte kan mangle (Nygaard 1905: 231–32). I moderne norsk er det bare akkusativ med

infinitiv etter *la* som kan mangle akkusativledd på denne måten (Faarlund, Lie og Vannebo 1997: 1009).

Manglende akkusativledd i akkusativ med infinitiv etter *låta* 'la' er det mange eksempel på (237 av 337 setninger) i mellomnorsk (41a–b). På samme måte er det ofte utelatt logisk subjekt i akkusativ med infinitiv etter *låta* 'la' i eldre svensk ifølge Alving (1918: 24), og Grimberg (1905: 210) knytter dette til betydningen 'föranleda', dvs. 'forårsake (at noe skjer)' (pkt. 3.5). Uten å ha gått nøye gjennom alle setningene med akkusativ med infinitiv etter *låta* vil jeg tru at det samme gjelder for mellomnorsk. For øvrig bidrar formelen i (41a) til at det er så mange manglende akkusativledd etter *låta*.

- 41 a En firirbiodom ver fullkomlegha huarium manne vandræde auka æder [**auka**_{Inf}] **latta** vider han hedan af ... – *Men vi forbyr fullt ut enhver mann å øke vanskene eller la (noen) øke (dem) for ham heretter ...* (DN I 337 1352–53)
- b oc vm morghonen thær æfftir **loot** erchibiscupen [**roo**_{Inf}] siin skip wt aff hamfnenne ...] – *Og om morgenen deretter lot erkebispnen (noen) ro skipa sine ut av havna ...* (DN III 808 1449)

Mer sporadisk mangler akkusativleddet etter andre verb, nærmere bestemt sanseverba *heyra* 'høre', *sjá* 'se' og *finna* 'finne' (henholdsvis 16 av 154, 1 av 11 og 1 av 3 setninger), utsagnsverba *kalla*, *låta*, *segja*, alle 'si', og *svara* 'svare' (henholdsvis 1 av 5, 2 av 25, 14 av 169 og 1 av 4 setninger), viljesverba *biðja* og *beiðast*, begge 'be' (henholdsvis 6 av 83 og 3 av 6 setninger) og tankeverbet *vita* 'vite' (1 av 68 setninger), som i (42a–j). Dette betyr at akkusativleddet er utelatt i 18 (10,7 %) av 169 akkusativ med infinitiver etter sanseverb og i 28 (4,6 %) av i alt 609 akkusativ med infinitiver etter utsagns-, viljes- og tankeverb, dvs. ECM-verb.

- 42 a thog **hørde** iek [**seya**_{Inf} at han sculde ganga ...] – *Likevel hørte jeg (noen) si at den skulle gå ...* (DN III 952 1485)
- b Thaa funne vij alle try oc **sage** [**vara**_{Inf} oskrapath oplomperat, olyth ...] – *Så fant vi alle tre og så (dem) være uskrapte, uplomberte, uten lyte ...* (DN V 968 1494)
- c ... æfter þui sæm j registro **finz** [____{Inf} skrifuat vttan alla grunsæmd – ... slik som det i registeret fins at (dette) er skrevet uten all mistanke. (DN III 628 1416)

- d **kalladhe** þa syre Ellinger [lukit oc wal lukit wara_{Inf}], – *Da sa sira Elling at (dette) var betalt og vel betalt.* (DN II 573 1403)
- e ... thet **lodh** hoffwitz man theres [nøghæ_{Inf} ther meth]. – ... *det sa høvedsmannen deres at (han) var tilfreds med det.* (DN III 1004 1483–97)
- f Tha swaradhæ hon ok **sagdhæ** [ækkæ hafwa_{Inf} nykkлана]. – *Da svarte hun og sa at (hun) ikke hadde nøklene.* (DN II 678 1424)
- g en Symon **swarade** [jngen skuld haffue_{Inf} j ther] – *Men Simon svarte at (han) ikke hadde noen skyld i dette.* (DN I 1002 1500)
- h talade þa Rooluer til sira Gudthorms ok **bad** [geua_{Inf} ser æin lia] – *Da talte Rolv til sira Guttorm og bad (han) gi seg en ljå.* (DN I 359 1358)
- i thil mero wisso ... **bedhoms** wii [ærliga manna jncigle Olafs ... Anundh ... oc Peders ... hengia_{Inf} fore thetta breff] – *Til mer bekræftelse ... ber vi (noen) henge segla til de ærlige menn Olav ..., Ånund... og Peder ... for dette brevet.* (DN V 538 1420)
- j oc **veit** ek firi gudi [sat vare_{Inf}] – *Og jeg veit ved Gud at (det som tidligere er sagt) er sant.* (DN V 943 1489)

Etter *láta* er det en klar økning i andel akkusativ med infinitiv med denne typen utelatt akkusativledd fra første til siste del av mellomnorsk tid, jf. tabell 12. Etter andre verb må det sies at andelen akkusativ med infinitiv med utelatt akkusativledd holder seg rimelig konstant.

	1350 -74	1375 -99	1400 -24	1425 -49	1450 -74	1475 -99	1500 -24	Sum
Etter <i>láta</i> 'la'	27	30	29	42	32	42	35	237
%	64,3	63,8	61,7	65,6	84,2	75,0	83,3	70,5
Etter andre verb	3	5	14	4	7	8	5	46
%	6,3	5,1	11,0	2,5	5,6	5,6	6,5	5,9

Tabell 12. Utelatt akkusativledd i akkusativ med infinitiv

11 Plasseringa av objekt for infinitiver etter *láta*

I moderne norsk skiller *la* seg ut ikke bare ved at det ofte knytter til seg en akkusativ med infinitiv uten uttrykt akkusativledd, men også ved at et direkte objekt for infinitiven i slike tilfeller kan stå både etter og framfor infinitiven. Norsk er her på linje med dansk, mens svensk bare tillater

foranstilt objekt når objektet er refleksivt (Lundin 2003: 130–31; Lundin Åkesson 2003: 91–92). Også i moderne norsk er det foranstilte objektet ofte refleksivt, men det er mulig med ikke-refleksivt foranstilt objekt ifølge Faarlund, Lie og Vannebo (1997: 1164). De peker videre på at “infinitiven nærmast får passiv tyding” når objektet er satt framfor den, og at det da i moderne norsk er “vanleg å bruke passiv form av infinitiven i slike tilfelle”.

Som tabell 13 viser, er det etter *láta* ‘la’ i det mellomnorske materialet klart vanligst å finne direkte objekt etter infinitiven (43a–b), mens det er langt sjeldnere med foranstilt objekt (43c–d). Det ser ut til at forholdet mellom disse to plasseringsmulighetene er mer eller mindre det samme heile mellomnorsk tid. Som det framgår av eksempla, kan både pronominale og mer omfattende objekt ha begge plasseringer. Det er ingen refleksive objekt blant de som står framfor infinitiven.

- 43 a ... þa leet æn herra Jon [**grippa**_{Inf} **han**_{DO} wppa ny j geen] –
... *da lot dessuten herre Jon gripe ham på nytt igjen.* (DN II 673
1423)
- b Och till meire wissan herom **lather** worth elskalighe capitulum
[**hengia**_{Inf} [**sith jncigle**]_{DO} medh ware secreto ffor thette
breff]. – *Og til mer bekreftelse på dette lar vårt elskelige kapittel
henge sitt segl sammen med vårt segl på dette brevet.* (DN I 950
1486)
- c Primo grep han Herman ... ok let [**han**_{DO} **fóra**_{Inf} bunnan vt
af lenet] – *For det første greip han Herman ... og lot ham føre
bundet ut av lenet.* (DN II 681 1424)
- d Oc till meiræ wissan her om **lather** biscop Eileff [[**sith
jncigle**]_{DO} **hengiæ**_{Inf} ffore thetta breff medh wore]. – *Og til
mer bekreftelse på dette lar biskop Eiliv sitt segl henge på dette brevet
sammen med vårt.* (DN I 951 1486)

Som det også framgår av tabell 13, er det enda sjeldnere at infinitiven i en akkusativ med infinitiv etter *láta* settes i passiv slik at det foranstilte objektet blir akkusativledd i denne konstruksjonen (44a–b). I dette mellomnorske materialet finner vi ikke slike passive infinitiver før på 1400-tallet.

- 44 a wii velæ **lade** [**them**_{Akk} **holdes**_{Inf} i tilbørlig ære oc verdughet] – *Vi vil la dem holdes i tilbørlig ære og verdighet.* (DN I 1044 1514)
- b Oc til sanninde her vm þa **lata** wi [[**wart secretum**]_{Akk} med fornefnde wars capituli secreto **henges**_{Inf} firir þetta bref ...]. – *Og til bekræftelse på dette så lar vi seglet vårt henges sammen med seglet til det førnevnte kapittelet vårt for dette brevet ...* (DN II 635 1415)

Som en del av bildet bør det også nevnes at objekt framfor infinitiven fins ikke bare når en akkusativ med infinitiv kommer etter *láta*, men sporadisk i heile mellomnorsk tid også etter andre verb, jf. igjen tabell 13. Oftest er det etter *segja* ‘si’, men og én gang etter *kveþða* ‘si’, tre ganger etter *heyra* ‘høre’, én gang etter *svara* ‘svare’ og tre ganger etter *beiðast* ‘be’:

- 45 a **sagdes**_{Refl} thesso forscripna vitne [**thet**_{DO} **vilia**_{Inf} swæria nær thes med tarff at alt er sua giort ok framfaret ...], – *Disse førnevnte vitnene sa at de ville sverge det når det trengs, at alt er gjort og utført ...* (DN III 834 1456)
- b þau **quatz**_{Refl} [**þet**_{DO} aldri fyr hørt **hafua**_{Inf} at kirkiaen þær nokot i aathe] – *De sa at de aldri før hadde hørt det at kirken eide noe i dette.* (DN IV 822 1424)
- c ok **engien**_{Akk} **hordæ** ek [**thet**_{DO} **amaga**_{Inf}] – *Og jeg hørte ingen påtale det.* (DN IV 961 1466)
- d en Symon **swarade** [[**jngen skuld**]_{DO} **haffue**_{Inf} j ther] – *Men Simon svarte at (han) ikke hadde noen skyld i dette.* (DN I 1002 1500)
- e til mere wisso oc skiæll bedhis iak [[**hedherliks manz incigle herra Pedhars**]_{DO} ... **hengia**_{Inf} for thetta breff] – *Til mer bekræftelse og avgjørelse ber jeg (noen) henge seglet til herre Peder ... for dette brevet.* (DN V 516 1416)

Når objektet står framfor infinitiven etter andre verb enn *láta*, er det ulike grunner til at akkusativleddet ikke fyller denne plassen. Dels er akkusativleddet erstatta av et refleksivt suffiks på det overordna verbet (45a–b), og dels er det flytta ut av en akkusativ med infinitiv ved topikalisering (45c) (se pkt. 12), men det hender også at akkusativleddet

bare ikke er uttrykt slik det er vanlig etter *láta* (45d–e). Plasseringa av objektet på en slik tom plass minner om såkalt stilistisk inversjon, som vi finner i finitte leddsetninger i eldre norsk (se igjen pkt. 12).

	1350 -74	1375 -99	1400 -24	1425 -49	1450 -74	1475 -99	1500 -24	Sum
Objekt etter aktiv infinitiv etter <i>láta</i>	10	13	11	18	14	17	11	99
Objekt framfor aktiv infinitiv etter <i>láta</i>	1	1	3	2	2	5	2	16
Objekt > logisk subjekt framfor passiv infinitiv etter <i>láta</i>			3	3		2	1	9
Objekt framfor aktiv infinitiv etter andre verb	2	2	8	1	6	2	1	22

Tabell 13. Plassering av direkte objekt i forhold til infinitiven

12 Usammenhengende akkusativ med infinitiv

I 31 tilfeller er akkusativleddet, et direkte eller indirekte objekt eller et verbaladverbial i en akkusativ med infinitiv topikalisert til plassen fremst i en overordna heilsetning (46a–d). Siden det er såpass mange eksempel av denne typen, kan vi igjen sammenlikne forholda etter sanseverb, der akkusativleddet er topikalisert i 14 (8,3 %) av 169 akkusativ med infinitiver, og etter utsagns-, viljes- og tankeverb, dvs. ECM-verb, der slik topikalisering har funnet sted i 12 (2,0 %) av i alt 609 akkusativ med infinitiver. (Resten av disse topikaliseringene skjer etter *láta* 'la'.)

- 46 a **jngæn_i** høy(r)de han [t_{Akk/i} kæra_{Inf} þa a annan vm þa morkinæ]. – *Ingen hørte han da kreve en annen om den marka.* (DN I 657 1418)
- b ok **thetta_i** hørde han [sina moder lysa_{Inf} t_{DO/i} fore sek], – *Og dette hørte han si mor opplyse for ham.* (DN I 808 1449)
- c ok **eiggum_i** wistu þer [hona ____{Inf} gefna æder golna t_{IO/i} firsagha jordh ...] – *Og ingen visste de at den, førnevnte jord, var gitt eller overdratt ...* (DN IV 632 1394)
- d en [vm **vægen ifuir Kætiulbergh_i**] sagde Asgæir [æi vilia_{Inf} suæria t_{Vadv/i} firir hundrada merker], – *Men om veggen over Kjetilsberg sa Asgeir at han ikke ville sverge for hundre mark.* (DN I 559 1397)

Også i ti leddsetninger finner vi slik topikalisering av et akkusativledd eller objekt for infinitiven:

- 47 a ... at þæt_i vistu þeir [t_{Akk/i} firir gudhi sat werar_{Inf} ath adernemfdh Jngiridh Steingrims dotter war ...], – ... *at de visste at det var sant for Gud at førnevnte Ingrid Steingrimsdatter var ...* (DN II 544 1396)
- b ... at þet_i høyrdu þeir [sinæ fæder seighia_{Inf} t_{DO/i} at opt nemd jord ... er odaall Olafs ...]. – ... *at de hørte sine fedre si det at førnevnte jord ... er Olavs odel ...* (DN IV 353 1351)

I seks setninger er et hv-ledd flytta ut av en akkusativ med infinitiv og fremst i en overordna avhengig spørresetning (48a) eller en relativsetning (48b).

- 48 a ... at i skulde ... høre ... [hwad_i han hafde ther at late [t_{Akk/i} gange_{Inf} vm Hielpe steen]] – ... *at dere skulle ... høre ... hva han hadde der å la føre fram om Hjelpstein.* (DN I 911 1475)
- b ... [atta swenska mark]_i; [[hwilka pæninga]_i jach kænнис [mich_{Akk} vpburit hafwa_{Inf} t_{DO/i} til takka och fullo nøghio]]. – ... *ätte svenske mark, hvilke penger jeg gjør kjent at jeg har mottatt med takk og full tilfredshet.* (DN III 778 1443)

En del objekt står lenger framme i setningen enn på normal objektplass fordi de kan være flytta fram ved det som i faglitteraturen har vært kalt “object shift” og “scrambling”. Om vi følger Thráinsson (2001: 149–58), innebærer “object shift” framflytting av et objekt til en plass framfor et setningsadverb i setninger *uten* infinitt verb, mens “scrambling” er tilsvarende flytting i setninger *med* infinitt verb.

Både i moderne og i eldre norsk kan et trykksvakt pronominalt objekt flyttes framfor setningsadverbet ved “object shift” i setninger uten infinitt verb (49a). Men i eldre norsk er det dessuten mulig å flytte større objekt på samme måte (49b), og det er ikke bare mulig med “korte” flyttinger til en plass etter subjektet, men også “lange” objektsflyttinger til plassen framfor subjektet (49c) (jf. Platzack 1998: 135). I eldre norsk kan et objekt i tillegg flyttes ved “scrambling” ikke bare forbi et infinitt verb (49d), men også forbi et finitt verb (49e), noe som vi må kunne se

på som en tilsvarende prosess. (Jf. omtalen av “object shift” og “scrambling” i Mørck (under utgivelse b).)

- 49 a firir godhuilia ... þakkum veers **yder**_{DO} giærna_{Sadv} – *For godvilje ... takker vi dere gjerne.* (DN II 535 1393)
- b sagde ek_S [**thetta mall**]_{DO} tha æn_{Sadv} vnder xii. logrettismen ... – *Jeg la da dessuten denne saken fram for 12 lagrettemenn ...* (DN XI 185 1446)
- c Jtem vppa then sama dag handzelve **mek**_{IO} [Aase Siwgurdz dotter]_S then sama herming ... – *Likeledes på den samme dagen framla Åse Sigurdsdatter for meg det samme utsagnet ...* (DN I 859 1462)
- d ok saker þæs tha vilde [sire Torder oftnemfder]_S [**thet kaup**]_{DO} eigi_{Sadv} halde_{Hovedv} – *Og på grunn av det så ville førnevnte Tord ikke holde det kjøpet.* (DN V 504 1414 Oslo)
- e ... at the_S **thet**_{DO} aldre_{Sadv} hørde_{FinV} – ... *at de aldri hørte det.* (DN V 1010 1511)

Ettersom akkusativleddet i en akkusativ med infinitiv er et oblikt ledd, må vi kunne gå ut fra at det kan gjennomgå objektsframflytting på samme måte som et objekt (jf. Lundin 2003: 58). Den framflyttinga av akkusativleddet eller et objekt i en akkusativ med infinitiv som vi straks skal se eksempel på, tilsvare da også objektsframflyttinga som vi nettopp har sett at vi kan ha i andre setningstyper i eldre norsk.

Det er bare én setning som har vanlig “object shift” ved at et pronominalt akkusativledd i en akkusativ med infinitiv er flytta fram forbi et setningsadverb i den overordna setningen (50). I fire setninger har vi hatt et langt “object shift” av et akkusativledd i en akkusativ med infinitiv til plassen mellom det finitte verbet og subjektet i den overordna setningen. I tre av disse setningene er det framflytta leddet et refleksivt pronomen, som dermed ser ut til å knytte seg til verbet i den overordna setningen, slik som i (51a). I den siste av disse fire setningene er det et mer omfattende akkusativledd som er flytta fram, jf. (51b).

- 50 ... at þærir hýyrdo **þæt**_i aldre_{Sadv} [t_{Akk/i} --Inf næmft at oftnæmfder herra Jon skuldi ...] – ... *at de hørte aldri det nevnt at førnevnte herre Jon skulle ...* (DN III 550 1400)

- 51 a kendizst **sik**_i [fyrnæmpder Hakon]_S [t_{Akk/i} hafua_{Inf} sælt adernæmdre Aso ... halfuar mærkar boll jardar ...] – *Førnevnte Håkon gjorde kjent at han hadde solgt førnevnte Åse ... et halvt merkebol jord ...* (DN IV 405 1360)
- b Læt tha [**thæn fornæmde Thorgriim fughel**]_i [Thordh j Rudho]_S [t_{Akk/i} laghlika fast fara_{Inf} ... thæt fornæmda goz ...]. – *Da lot Tord i Rude den førnevnte Torgrim Fugl lovlig gi fast fra seg ... det førnevnte godset ...* (DN I 464 1380)

I fire setninger er det vanlig “scrambling” ved at akkusativleddet eller et direkte objekt i en akkusativ med infinitiv er flytta over et infinitt verb (52a–b). I tre andre setninger er akkusativleddet eller et direkte objekt i en akkusativ med infinitiv flytta over et finitt verb (53a–b).

- 52 a Oc ... tha hafur jæch [**mit jnciglæ**]_i mædh wilghæ oc witscap latit_{Hovedv} [t_{Akk/i} hengæs_{Inf} for thettæ breff ...]. – *Og ... så har jeg med vilje og forstand latt mitt segl henges for dette brevet ...* (DN I 575 1401)
- b ... at vi hafwm **þæt**_i hørt_{Hovedv} [at sæghia_{Inf} t_{DO/i} ... at ...] – *... at vi har hørt (noen) si det ... at ...* (DN I 637 1413)
- 53 a ... efter þy ek [**drozatans bref**]_i [sa oc høeyrde]_{FinV} [t_{Akk/i} ---_{Inf} læsit] – *... slik som jeg så og hørte drottsetens brev (bli) lest.* (DN I 496 1385)
- b ... at þeir ey **annet**_i viste_{FinV} firir gudi æder hørde_{FinV} [fæder syne sægia_{Inf} t_{DO/i} at ...] – *... at de for Gud ikke visste eller hørte faren sin si annet enn at ...* (DN II 770 1446)

I et par nokså like tilfeller ser det ut til at et adverb er flytta fra en akkusativ med infinitiv og opp på en adverbplass i den overordna setningen (jf. liknende forhold i norrønt vist i Faarlund (2004: 234)), sml. (54a) med (54b).

- 54 a oc sagh **þer**_i ey [fyr gard t_{Vadv/i} standa_{Inf} som nw stender ...]. – *Og (han) så ikke noe gjerde stå i vegen der som det nå står ...* (DN I 799 1446)
- b oc sagh ey [gard firir **þer**_{Vadv} standa_{Inf} som nu stender]. – *Og (han) så ikke noe gjerde stå i vegen der som det nå står.* (DN I 799 1446)

I så mye som 42 setninger er en akkusativ med infinitiv usammenhengende fordi et ledd i den er plassert på en tom subjekts plass i den overordna setningen ved det som etter Maling (1980) har vært kalt stilistisk inversjon. Som oftest er akkusativleddet eller et objekt for infinitiven plassert på subjekts plassen i en relativsetning med utelatt subjekt, og det relativt store antallet av slike usammenhengende konstruksjoner skyldes formelen i (55a–b). Men det er også noen få eksempel på at et ledd fra en akkusativ med infinitiv står på den tomme subjekts plassen i en relativsetning utenom denne formelen (55c–d). Og i ett tilfelle er det en sammenlikningssetning uten uttrykt subjekt som har akkusativleddet fra en akkusativ med infinitiv på subjekts plassen (55e).

- 55 a Ollom monnom them [som [thettæ breff]_i; seer eller hører [t_{Akk/i} lesses_{Inf}]] ... – *Til alle de menn som ser eller hører dette brevet bli lest, ...* (DN III 1014 1499)
- b Ollom mannwm them [swm [thette breff]_i; seer eller høræ [læs-sæ_{Inf} t_{DO/i}]] ... – *Til alle de menn som ser eller hører (noen) lese dette brevet, ...* (DN III 1049 1510)
- c ... Þorere Joonssyni [sæm sik_i seghir [t_{Akk/i} væra_{Inf} odhalboren till þæiræ jord]] – ... *Tore Jonsson som sier at han er odelsbåren til den jorda,* (DN III 549 1399)
- d ... Ogmunder Aslaksson ... [sem arfue_i kalladessz [vera_{Inf} t_{Pred/i} heiderlegghs manz herra Halfuardar Jænessonar]] ... – ... *Ogmund Aslaksson ... som sa at han var arving etter hederlige mann herre Hallvard Jensson, ...* (DN II 439 1375)
- e fførst at han vilde halda henne kost ok klede i sina liffdagha ok ther med halda henne thienista folk [epter thy som henne_i hørde [t_{Akk/i} at haffua_{Inf}]]. – *Først at han ville holde henne med kost og klær i sine levedager og dertil holde henne med tjenestefolk slik som (en) hørte henne ha.* (DN II 846 1462)

I 13 setninger med akkusativ med infinitiv etter *lata* 'la' kan det være grunn til å anta at siste del av en akkusativ med infinitiv er ekstraponert. Den ikke-ekstraponerte delen er oftest bare infinitiven (56a), men det kan også være akkusativleddet (56b) eller et objekt (56c) for infinitiven som ikke er ekstraponert, eller infinitiven sammen med et objekt (56d).

- 56 a ok þen sem hona ok þeim hefir læsi æder **læsa**_{Inf} late [**ix messor firir saal mina etc. a hueriu aare**]. – *Og den som har den og dem har, skal lese eller la (noen) lese 9 messer for min sjel etc. hvert år.* (DN V 579 1427)
- b ... ath þæir tiith dømdo varo ... ok [**þæira proff**]_{Akk} lata [**ganga**_{Inf} a **badha sidhor mangom godhom monnom ahørande** ...] – ... *at de var dømt dit ... og til å la deres bevis komme på begge sider mens mange gode menn hører på ...* (DN III 797 1448)
- c ... then tima wij lata **them**_{IO} sielfue [**til sæyia**_{Inf}] – ... *den tida vi sjøl lar (noen) tilsi dem* (DN I 812 1450)
- d ... at wy haffue nw vp taghit oc begynnet [[**en daghlighe messe**]_{DO} **sywnghe**_{Inf}] ladhe [**aff sanctæ Olæff for thet altaræ som** ...] – ... *at vi har nå starta og begynt å la (noen) synge en daglig messe for sankt Olav for det alteret som...* (DN I 813 1450)

13 Oppsummering

Det fins beskrivelser både av akkusativ med infinitiv i norrønt og av tilsvarende konstruksjon i moderne norsk, men hver for seg dekker disse litt færre sider ved akkusativ med infinitiv enn det som er behandla i denne undersøkelsen av det mellomnorske materialet. Derfor er det ikke alltid så lett å sammenlikne akkusativ med infinitiv i mellomnorsk med denne konstruksjonen i de andre språkstega, men det skulle likevel være klart at bruken av og forma på akkusativ med infinitiv i det store og heile er lik i mellomnorsk og norrønt, men atskiller seg en del fra moderne norsk. Akkusativ med infinitiv fins etter flere verb i eldre enn i moderne norsk, infinitiven *vera* 'være' er trulig oftere utelatt, og det er i større grad mulig å utelate akkusativleddet. Når akkusativleddet er identisk med subjektet i den overordna setningen, nyttes ofte reflektivt suffiks på det overordna verbet i stedet for reflektivt pronomen i eldre norsk, mens slike verb med reflektiv form oftere har passiv betydning i moderne norsk. Akkusativ med infinitiv i mellomnorsk er nok videre lik norrønt og ulik moderne norsk ved at denne konstruksjonen lettere kan være usammenhengende.

Forkortinger

Akk	– akkusativ, akkusativledd som logisk subjekt for infinitiv
Dat	– dativ
DO	– direkte objekt
FinV	– finitt verb
Gen	– genitiv
Hjelpev	– hjelpeverb
Hovedv	– hovedverb
Inf	– infinitiv
IO	– indirekte objekt
Klit	– klitikon
Nom	– nominativ
Pass	– passiv
Pred	– predikativ
PRO	– abstrakt pronomen uten fonetisk form
Refl	– refleksiv
i	– indeks som viser identitet mellom ledd
S	– subjekt
Sadv	– setningsadverb
Su	– subjunksjon
t	– spor (<i>trace</i>) etter flytta ledd
Vadv	– verбалadverbial

Litteratur

Primærkilder

Barl. = *Barlaams ok Josaphats saga*. Utg. Magnus Rindal. Norrøne tekster nr. 4. Oslo: Norsk historisk kjeldeskrift-institutt, 1981.

Bspr. = “*I det meest upolerede Bondesprog*”. *Tekster på trøndermål 1706–1856*. Utg. Arnold Dalen og Jan Ragnar Hagland. Oslo – Bergen – Stavanger – Tromsø: Universitetsforlaget, 1985.

DN = *Diplomatarium Norvegicum*, I–XX 1849–1915, XXI 1976, XXII 1990–1992. Christiania/Oslo.

Hom. = *Gamal norsk homiliebok*. Utg. Gustav Indrebø. Nytt opptrykk av utg. fra 1931. Oslo: Universitetsforlaget, 1966.

Kgs. = *Konungs skuggsiá*. Utg. Ludvig Holm-Olsen. 2. rev. oppl. Norrøne

- tekster nr. 1. Oslo: Norsk historisk kjeldeskrift-institutt, 1983.
- Mbl. = *Den fyrste morgonblånen. Tekster på norsk frå dansketida*. Utg. Kjell Venås. Oslo: Novus, 1990.
- Stjórn = *Stjórn. Tekst etter håndskriftene I–II*. Utg. Reidar Astås. Norrøne tekster nr. 8. Oslo: Riksarkivet, 2009.
- Str. = *Strengleikar. An Old Norse translation of twenty-one Old French lais*. Utg. Robert Cook og Mattias Tveitane. Norrøne tekster nr. 3. Oslo: Norsk historisk kjeldeskrift-institutt, 1979.
- Thom. = *Thomas saga erkibyskups. Fortølling om Thomas Becket erkebiskop af Canterbury*. Utg. C. R. Unger. Christiania, 1869.

Sekundærlitteratur

- Alving, Hjalmar. 1918. "Objekt-subjektets plats i akkusativ med infinitiv." *Språk och Stil* 18: 1–37.
- Boye, Kasper. 2002. "Den danske infinitivneksus – distribution, funktion og diakroni." *Danske studier* 97: 17–68.
- Fritzner, Johan. 1883–96. *Ordbog over det gamle norske sprog I–IV*. 4. utg. 1973 ved Finn Hødnebo. Oslo – Bergen – Tromsø: Universitetsforlaget.
- Faarlund, Jan Terje. 2003. "Reanalyse og grammatikalisering i norske infinitivkonstruksjonar." I: *Språk i endring. Indre norsk språkhistorie*, red. Jan Terje Faarlund, 57–79. Oslo: Novus.
- . 2004. *The Syntax of Old Norse*. Oxford: Oxford University Press.
- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie og Kjell Ivar Vannebo. 1997. *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grimberg, Carl. 1905. "Undersökningar om konstruktionen akkusativ med infinitiv i den äldre fornsvenskan." *Arkiv för nordisk filologi* 21: 205–35, 311–57.
- Hansen, Erik og Lars Heltoft. 2011. *Grammatik over det danske sprog. III. Sætningen og dens konstruktion*. København: Det danske sprog- og litteraturselskab.
- Kristoffersen, Kristian Emil. 1996. *Infinitival phrases in Old Norse. Aspects of their syntax and semantics*. Doktoravhandling, Universitetet i Oslo.
- Los, Bettelou. 1999. *Infinitival complementation in Old and Middle English*. The Hague: Holland institute of generative linguistics (Thesis).
- Lundin, Katarina. 2003. *Small clauses in Swedish*. Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 60. Department of Scandinavian languages, Lund University.

- Lundin Åkesson, Katarina. 2003. "Constructions with *læta*, LET, reflexives and passive-*s* – a comment on some differences, similarities and related phenomena." *Working papers in Scandinavian syntax* 72: 91–112.
- Maling, Joan. 1980. "Inversion in embedded clauses in Modern Icelandic." *Íslenskt mál og almenn málfræði* 2: 175–93.
- Mørck, Endre. 1980. Passiv i mellomnorske diplom. Upubl. hovedfagsavh., Universitetet i Oslo.
- . Under utgivelse a. "Ord- og leddstilling i akkusativ med infinitiv i mellomnorsk." *Maal og Minne*.
  - . Under utgivelse b. "Syntaks." I: *Norsk språkhistorie I: Mønster*, red. Helge Sandøy og Agnete Nesse. Oslo: Novus.
- Nygaard, M. 1896. "Den lærde stil i den norrøne prosa." I: *Sproglig-historiske studier tilegnede Professor C.R. Unger*, 153–70. Kristiania: Aschehoug.
- . 1905. *Norrøn syntax*. 2. oppl. 1966. Oslo: Aschehoug.
  - . 1917. *Bemerkninger, rettelser og supplementer til min Norrøn Syntaks (Kristiania 1905)*. Videnskapsselskapets skrifter. II. Hist.-filos. klasse. 1916. no.5. Kristiania: Jacob Dybwad.
- Platzack, Christer. 1998. *Svenskans inre grammatik – det minimalistiska programmet. En introduktion till modern generativ grammatik*. Lund: Studentlitteratur.
- Teleman, Ulf, Staffan Hellberg og Erik Andersson. 1999. *Svenska akademien grammatik. 3. Fraser*. Stockholm: Svenska akademien.
- Thráinsson, Höskuldur. 2001. "Object Shift and Scrambling." I: *The Handbook of Contemporary Syntactic Theory*, red. Mark Baltin og Chris Collins, 148–202. Oxford: Blackwell.
- . 2007. *The syntax of Icelandic*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ureland, Sture. 1975. "The rise of the Swedish clitical passive in *verba dicendi* and *putandi*." I: *The Nordic languages and modern linguistics* 2, red. Karl-Hampus Dahlstedt, 704–31. Proceedings of the Second international conference of Nordic and general linguistics. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Abstract

This study is based on 3413 Middle Norwegian charters containing 1114 examples of the accusative with infinitive construction. This is found after verbs of perception and *láta* 'let' like the corresponding construction in Modern Norwegian, but also after verbs of saying, volition and cognition. The article discusses the case of the logical subject of the infinitive, omission of the infinitive *vera* 'be', non-expressed accusatives, use of infinitive marker, the choice between reflexive pronoun and reflexive suffix on the governing verb when the accusative is coreferential with the subject of this verb, passive reading of such reflexive verbs, the position of the object of the infinitive after *láta*, and discontinuous accusative with infinitive constructions. The study shows that the accusative with infinitive on the whole is used in the same way in Middle Norwegian as in Old Norse and so differs from Modern Norwegian.

Endre Mørck
Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet
Institutt for språkvitenskap
Postboks 6050 Langnes
NO-9037 Tromsø
endre.morck@uit.no